

Právnická fakulta Univerzity Karlovoj

Katedra trestného práva

Diplomová práca

Poškodený v trestnom konaní a jeho ochrana

Vedúci diplomovej práce: Prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.

Meno diplomanta: Katarína Danková

2009/2010

Prehlasujem, že som predkladanú diplomovú prácu spracovala sama a uviedla som všetky použité pramene.

V Prahe dňa 30. augusta 2010

Obsah:

Úvod.....	6
-----------	---

1. Pramene právnej úpravy poškodeného

1. 1 Poškodený v úprave medzinárodných dokumentov.....	7
1. 2 Pramene vnútroštátnej úpravy.....	9
1. 2. 1 Stručný historický exkurz.....	9
1. 2. 2 Pramene platnej právnej úpravy poškodeného v Českej republike.....	12

2. Pojem poškodeného v platnej právnej úprave

2. 1 Všeobecná definícia pojmu poškodený (§ 43 odst. 1 TrŘ).....	13
2. 2 Kategórie poškodených (§ 43 odst. 1 TrŘ, § 43 odst. 3 TrŘ).....	14
2. 3 Obet' trestnej činnosti.....	16

3. Procesné práva poškodeného

3. 1 Klasifikácia procesných práv a povinností poškodeného v trestnom konaní.....	19
3. 1. 1 Práva náležiacie každému poškodenému.....	19
3. 1. 1. 1 Právo na informácie.....	20
3. 1. 1. 2 Práva súvisiace s aktívnou účasťou v trestnom konaní.....	22
3. 1. 1. 3 Právo zvoliť si splnomocnenca.....	27
3. 1. 1. 4 Právo poškodeného disponovať trestným konaním.....	27
3. 1. 2 Práva náležiacie poškodenému, ktorý má podľa zákona proti obvinenému nárok na náhradu škody spôsobenej trestným činom.....	32
3. 1. 3 Práva poškodeného v postavení svedka.....	33
3. 1. 4 Vzdanie sa procesných práv poškodeného.....	37
3. 2 Porovnanie procesných práv obvineného a poškodeného.....	38
3. 3 Zastupovanie poškodeného.....	41
3. 4 Prechod práv a právny nástupca poškodeného.....	45

4. Postavenie poškodeného v jednotlivých štádiách trestného konania

4. 1	Predsúdne štádium trestného konania.....	47
4. 2	Konanie pred súdom a adhézne konanie.....	50
4. 2. 1	Všeobecne k adhéznemu konaniu a jeho významu.....	50
4. 2. 2	Uplatnenie nároku na náhradu škody.....	53
4. 2. 3	Zaistenie nároku.....	55
4. 2. 4	Rozhodovanie o nároku poškodeného.....	57
4. 3	Postavenie poškodeného v rámci rozhodovania o odklonoch.....	60
4. 4	Opravné konanie.....	65
4. 4. 1	Opravné prostriedky proti rozhodnutiam v prípravnom konaní.....	65
4. 4. 2	Opravné prostriedky proti rozhodnutiam vydaným v konaní pred súdom..	67

5. Návrhy de lege ferenda.....69

Záver.....72

Použitá literatúra

Úvod

Sme súčasťou sveta, v ktorom je trestný čin každodennou realitou. Trestné činy ohrozujú a porušujú nielen záujmy spoločnosti ako celku, ale často majú aj ďalekosiahle dôsledky pre individuálne osoby, ktoré sú ním priamo či nepriamo zasiahnuté. Môže ísť o dôsledky v majetkovej sfére, sfére sociálnej, dôsledky na zdraví a živote osôb dotknutých trestným činom, ale často má spáchaný trestný čin aj trvalý vplyv na ich psychický život. Takéto osoby sa ocitajú bez svojho zavinenia v nezávideniahodnej situácii, jednak v dôsledku samotného trestného činu a jednak tým, že v pocite hanby, pokorenia a strachu pred pomstou zo strany páchatel'a sú postavení pred rozhodnutie, či vložiť nádej na potrestanie páchatel'a do rúk justičného systému. Je preto potrebné týmto osobám poskytnúť pomoc a zaistiť im také postavenie v trestnom konaní, ktoré im umožní dosiahnuť ako peňažnú, tak i morálnu satisfakciu.

Je nepochybné, že nájsť také procesné riešenie, ktoré bude vyhovovať záujmom poškodeného a súčasne umožní rýchly priebeh trestného konania za plného šetrenia práva obvineného na spravodlivý proces, je veľmi zložitú. Ide tu o akýsi boj záujmov. Ak sa procesné práva poškodeného vymedzia príliš široko, predĺži a predraží sa tým trestné konanie. Ak sa naopak procesné práva poškodeného vymedzia príliš úzko, znemožní to poškodenému dosiahnuť satisfakciu v rámci trestného konania. Správne riešenie teda leží niekde uprostred. Spočíva v posilňovaní práv poškodeného, ale pri rešpektovaní záujmu na rýchlosť a hospodárnosť trestného konania.

Cieľom tejto práce, je preto nielen popísať súčasnú právnu úpravu postavenia poškodeného v trestnom konaní, ale taktiež poukázať na jej nedostatky a navrhnúť možnosti ich odstránenia. Úvodnú časť som venovala prameňom práva, ktoré majú pre poškodeného a jeho postavenie bezprostredný význam. Podstatná časť práce je zameraná na samotný pojem poškodeného, jeho procesné práva a špecifiká postavenia v jednotlivých štádiách trestného konania a zároveň na nedostatky, ktoré súčasná právna úprava má. Nakoniec som sa pokúsila predložiť návrhy, ktoré by do budúcnosti mohli viesť k zlepšeniu postavenia poškodeného.

1. Pramene právnej úpravy poškodeného

Znevýhodnené postavenie poškodeného, dôležitosť jeho účasti na trestnom konaní z dôvodov objasnenia skutkového stavu, snaha umožniť poškodenému získať morálnu a majetkovú satisfakciu, viedli k potrebe úpravy práv, ochrany a postavenia osôb poškodených trestnými činmi. Výsledky tejto snahy je možné pozorovať ako na medzinárodnej, tak na vnútroštátnej úrovni.

1. 1 Poškodený v úprave medzinárodných dokumentov

Otázkam ochrany obetí – poškodených je venovaná veľká pozornosť v rámci aktivít medzinárodných organizácií, a to predovšetkým v dokumentoch OSN a Rady Európy.

Rada medzinárodných aktivít OSN vyústila k prijatiu najdôležitejšieho medzinárodného dokumentu v oblasti ochrany práv obetí trestných činov, ktorým je *Deklarácia základných princípov spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia moci (Miláno, 1985)*. Deklarácia bola prijatá uznesením Valného zhromaždenia OSN a má povahu záväzku pre členské štáty postupovať v jej súlade. Pre účely svojej úpravy Deklarácia za obeť považuje osoby, ktorým bola spôsobená individuálne alebo kolektívne škoda, vrátane škody fyzickej alebo psychickej, citového (emocionálneho) strádania, majetkovej škody, alebo značného poškodenia ich základných práv konaním alebo opomenutím, ktoré je v rozpore s národnými trestnými zákonmi, vrátane zákonov zakazujúcich zneužitie moci. Za určitých okolností sa pojem obeť podľa Deklarácie vzťahuje aj na najbližších členov rodiny alebo na osoby, ktoré sú v bezprostrednej starostlivosti obeť.

Jej význam spočíva v stanovení minimálnych štandardov zaobchádzania s týmito osobami a zakotvuje ich právo na informácie, zaistenie služieb pre obeť, reštitúciu a kompenzáciu škody. Deklarácia taktiež slúži ako vzor pre tvorbu ďalšej legislatívy a politiky zameranej na problematiku postavenia obetí trestnej činnosti.¹

¹ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998, s.121.

V rámci Rady Európy snahy o zlepšenie postavenia obetí – poškodených vyústili v osemdesiatych rokoch 20. storočia k prijatiu medzinárodných dokumentov, zameraných predovšetkým na problematiku ich odškodňovania, pomoci a ochrany.

Ako jeden z najdôležitejších dokumentov Rady Európy v spomínanej oblasti je potrebné zmieniť *Európsky dohovor o odškodňovaní obetí násilných trestných činov*, ktorý stanovil záväzné pravidlá pre odškodňovanie obetí zo štátnych prostriedkov a určil limity medzinárodnej spolupráce v tejto oblasti. Dohovor sa však oproti Deklarácii vzťahuje na užší okruh osôb a to na osoby, ktoré následkom úmyselného trestného činu utrpeli ťažké ublíženie na tele a na zdraví a osoby, ktoré boli v starostlivosti obeť.

Zlepšenie postavenia obetí ako svoj hlavný účel sleduje *Doporučenie Rady Európy o pomoci obetiam trestných činov a prevencii viktimizácie*, ktoré stanoví minimálne záruky ochrany a pomoci obetiam trestných činov. Členským štátom z neho plynú záväzky zlepšovať postavenie obetí, predovšetkým poskytovaním psychickej, lekárskej a materiálnej pomoci a záväzky spolupôsobiť pri získavaní náhrady škody od útočníka.

Ochranu obetí trestných činov na úrovni Rady Európy dopĺňa v oblasti ich postavenia v trestnom konaní *Doporučenie o postavení obeť v rámci trestného práva a trestného procesu*. Vládam členských štátov sa doporučuje preskúmať ich vnútroštátnu legislatívu a prax, a to v súlade s doporučeniami v ňom uvedenými. Prínosom tohto dokumentu je výzva štátom k prijímaniu opatrení k prevencii sekundárnej viktimizácie a zlepšeniu ochrany súkromia a ochrany pred zastrašovaním a hrozbou odplaty zo strany páchatel'a. V mnohých prípadoch totiž strach zo spoločenského odsúdenia obeť a strach z páchatel'a vedú k tomu, že obeť trestný čin vôbec neoznámí a páchatel' závažných trestných činov často ostáva nepotrešný. Iba zabezpečenie efektívnej ochrany obetí a posilnenie ich dôvery v trestné súdnictvo môže viesť k účinnému odhaľovaniu trestných činov, a tým aj k ochrane jednotlivcov a spoločnosti pred páchatel'mi trestných činov.

Česká republika ako členský štát Európskej únie je viazaná záväzkami plynúcimi z jej legislatívy. Táto sa v oblasti obetí trestných činov zameriava

predovšetkým na zblížovanie právnych poriadkov členských štátov a za cieľ si kladie hlavne zaistenie práv poškodených a ich spravodlivého odškodnenia.

K zblíženiu právnych úprav členských štátov prispelo predovšetkým *Rámcové rozhodnutie Rady Európskej únie o postavení obetí v trestnom konaní*, ktoré zvolilo komplexný prístup k problematike poškodených a okrem povinností členských štátov prijať úpravu minimálnych procesných práv, stanovilo i ich povinnosť podporovať rozvoj služieb pre pomoc obetiam trestných činov poskytovaných ako v rámci trestného konania, tak i mimo neho.

K naplneniu druhého cieľa, ktorým je zaistenie spravodlivého odškodnenia bola prijatá *Smernica Rady o odškodnení obetí trestných činov*, ktorá rieši problematiku poskytovania odškodnenia v cezhraničných prípadoch. Pre tieto situácie prijala zásadu, že odškodnenie obete násilného trestného činu, ktorá sa trvalo zdržuje na území jedného členského štátu, avšak k trestnému činu došlo na území iného štátu je povinný poskytnúť štát, na ktorého území bol tento trestný čin spáchaný. Aby obetiam bol prístup k tejto kompenzácii umožnený, je zriadený mechanizmus spolupráce členských štátov, ktorý má uľahčiť jej dosiahnutie.

1. 2 Pramene vnútroštátnej úpravy

1. 2. 1 Stručný historický exkurz

V priebehu historického vývoja, sa chápanie trestného činu a zodpovednosti za jeho postih výrazne menilo. V počiatkoch českého štátu bol trestný čin považovaný iba za útok voči súkromnej osobe. Satisfakcia ujmy spôsobenej trestným činom vtedy spočívala v uplatňovaní inštitútu svojpomoci, v zmysle známeho princípu „oko za oko, zub za zub“. Krvná pomsta sa o niečo neskôr prevtelila do zaujímavého inštitútu ordálu súdneho súboja. Išlo o ordál spočívajúci v súboji vraha a najbližších príbuzných jeho obete, ktorý sa riadil presne stanovenými pravidlami. V prípade, že sa páchatel' k súboju nedostavil, mali príbuzní obete právo ho zajať a odvliecť pod šibenicu. Súkromná

pomsta bola postupne obmedzovaná až nakoniec došlo k jej nahradeniu stanovením peňažnej čiastky ako náhrady za spôsobenú škodu.²

Na území Čiech a Moravy bolo procesné postavenie poškodeného upravené jednak trestným poriadkom z roku 1873, jednak rakúskymi vojenskými trestnými poriadkami z roku 1912.

Trestný poriadok z r. 1873 rozlišoval osoby poškodené trestným činom na súkromného žalobcu a súkromného účastníka, pričom rozdiel spočíval v rozlíšení trestných činov stíhaných z moci úradnej a trestných činov vyhradených súkromnej žalobe. Pokiaľ sa jednalo o delikty stíhané z úradnej moci, mohol sa ten, kto tvrdil, že mu bola činom spôsobená majetková ujma pripojiť k trestnému konaniu ako súkromný účastník, k čomu mu boli poskytnuté aj pomerne široké práva. Ako príklad možno uviesť právo nastúpiť na miesto verejného zástupcu, ktorý od stíhania upustil, a to v postavení podporného žalobcu. V prípadoch druhej skupiny trestných činov, vyhradzoval trestný poriadok právo podať súkromnú žalobu osobe, ktorej bolo trestným činom ublížené na akýchkoľvek právach; tá potom vystupovala v podobnom postavení ako štátny zástupca, avšak s obmedzeným okruhom procesných práv. Pojem poškodeného poznal aj vojenský trestný poriadok z r. 1912, priznával mu však len obmedzené práva.³

V nasledujúcej procesnej úprave trestného poriadku č. 87/1950 bol pojem poškodeného obmedzený iba na osoby, ktorým súčasne trestný poriadok priznával právo uplatniť svoj nárok na náhradu škody v trestnom konaní. O tomto nároku sa nerozhodovalo z moci úradnej, ale zásadne iba na žiadosť poškodeného. Obdobne ako dnes, poškodenému náležalo aj právo nahliadať do spisu, byť vyrozumený o hlavnom pojednávaní a právo záverečnej reči.⁴

² LANGHANSOVÁ, Hana; KOLÁCKOVÁ, Jana; KOPAL, Jirí. *Právní analýza některých aspektů postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu v českém právním řádu* [online]. Brno : 2007 [cit. 2010-06-10]. Dostupné z WWW: <http://www.llp.cz/_files/file/Analýza_poskozeny.pdf>.

³ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998, s. 16

⁴ tamtiež, s.16-17.

V súčasnosti je procesné postavenie poškodeného upravené v zákone č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním, ktorého prijatie prinieslo podstatné zmeny do postavenia poškodeného v trestnom konaní.

Od svojho pôvodného znenia však trestný poriadok prešiel početnými zmenami, ktoré sa dotkli aj postavenia poškodeného. Dôležitou odchýlkou od súčasnej úpravy bolo v ňom zakotvené právo prokurátora za stanovených podmienok navrhnúť, aby súd uložil obžalovanému v odsudzujúcom rozsudku povinnosť k náhrade škody. Toto právo mohol prokurátor uplatniť nezávisle na vôli poškodeného.

Pravdepodobne najdôležitejšiu zmenu TrŘ v oblasti postavenia poškodeného priniesol nález, ktorým Ústavný súd zrušil pôvodné ustanovenie 44 odst. 2 TrŘ, ktoré viazalo účasť poškodeného v trestnom konaní, v ktorom je príslušný rozhodovať krajský súd ako súd prvého stupňa na rozhodnutie tohto súdu. § 44 odst. 2 TrŘ, teda stanovil výnimku z obecnej úpravy, podľa ktorej môže poškodený iba s procesnými právami uvedenými v § 43 odst. 1 TrŘ ako aj poškodený, ktorý má mimo týchto procesných práv aj nárok na náhradu majetkovej škody, vystupovať v trestnom konaní zásadne pred každým súdom. Kritériom pre rozhodovanie súdu bola pritom „povaha vecí“. Záporné rozhodnutie súdu muselo byť podložené dôvodmi, ktoré svojou dôležitosťou prevyšujú význam a zmysel účasti poškodeného v trestnom konaní a ciele adhézneho konania (napr. prípady, kde by účasť väčšieho počtu poškodených mohla mať značne negatívny vplyv na rýchlosť konania, prípady odôvodneného záujmu na ochrane štátneho tajomstva, atp.)⁵

Dôvodom, pre zrušenie spomínaného ustanovenia bol jeho rozpor s čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Ako z odôvodnenia vyplýva, Ústavný súd vychádzal z koncepcie trestného konania, v ktorom je poškodený samostatnou stranou konania s pomerne širokými procesnými právami a to aj v prípade, že mu bola škoda spôsobená trestným činom uhradená v plnom rozsahu. Pojem poškodeného je preto treba chápať širšie než pojem subjektu adhézneho konania, pretože zahŕňa i takého poškodeného, ktorý nemá nárok na náhradu škody v trestnom

⁵ LÁTAL, Jaroslav. Účasť poškozeného v řízení o trestných činech náležejících do příslušnosti krajského soudu jednajícího v prvním stupni (§17 tr.ř). *Právní praxe*. 1994, č. 6, s.329-336.

konaní a preto sa procesné práva poškodeného neredukujú iba na právo na náhradu škody. Zdôraznil predovšetkým ustanovením založenú neodôvodnenú nerovnosť účastníkov konania pri uplatňovaní ich práv pred okresným a krajským súdom, ako porušenie princípu predvídateľnosti zákona, keď predmetné ustanovenie umožňovalo vylúčenie účasti poškodeného súdom bez akýchkoľvek bližšie určených kritérií bez možnosti jeho preskúmania súdom vyššej inštancie.

1. 2. 2 Pramene platnej právnej úpravy poškodeného v Českej republike

Základným prameňom súčasnej právnej úpravy poškodeného je trestní řád, ktorý venuje postaveniu poškodeného predovšetkým celý siedmy a ôsmy oddiel hlavy druhej a niektoré ďalšie ustanovenia na rôznych miestach TrŘ.

Úpravu postavenia poškodeného nájdeme aj v zákone č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže. Tento v § 3 odst. 7 ako jednu zo svojich základných zásad stanoví uspokojenie záujmov poškodeného. Upravuje taktiež zvláštny prípad odklonu, a to odstúpenie od trestného stíhania mladistvého a v § 45 podrobnejšie vymedzuje postavenie a práva poškodeného v konaní o veciach mladistvých.

Úpravu súvisiacu s poskytovaním pomoci poškodenému nájdeme aj v zákone č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peňazite pomoci obětem trestné činnosti. Tento zákon síce nie je prameňom trestného práva procesného, upravuje však problematiku odškodňovania obetí trestnej činnosti, a preto súvisí s ochranou a pomocou v zákone bližšie vymedzenej skupiny poškodených.

Z hľadiska právnej úpravy poškodeného de lege ferenda je neprehliadnuteľný vecný zámer trestního řádu, ktorý schválila legislatívna rada vlády dňa 31. 7. 2008. Ten do budúca počíta s posilnením postavenia poškodeného v trestnom konaní, so skvalitnením právnej úpravy v tejto oblasti a odstránením nedostatkov súčasnej právnej úpravy. Nová právna úprava má taktiež zaistiť plnenie záväzkov v trestne právnej oblasti, vyplývajúcich pre Českú republiku z medzinárodných zmlúv, dokumentov Rady Európy a súlad vnútroštátnej úpravy s právnymi predpismi Európskej únie.

2. Pojem poškodeného v platnej právnej úprave

2.1 Všeobecná definícia pojmu poškodený (§ 43 odst. 1 TrŘ)

Základným účelom trestného práva je ochrana záujmov spoločnosti a jednotlivcov pred trestnými činmi. So vzrastajúcim počtom osôb, ktoré sú trestným činom bezprostredne zasiahnuté, ako aj s uvedomovaním si potreby umožniť im prispieť k spravodlivému odsúdeniu páchatel'a, a tým dosiahnuť aspoň morálnu satisfakciu za škodu im spôsobenú, vzrastala potreba úpravy postavenia týchto osôb v trestnom konaní. V českom trestnom práve je výsledkom tejto potreby úprava inštitútu poškodeného, jeho procesných práv a postavenia v trestnom konaní. Táto úprava našla svoje vyjadrenie predovšetkým v TrŘ.

Základnou otázkou je, koho možno za poškodeného pokladať. V súčasnosti platný trestní řád č. 141/1961 Sb. v ustanovení § 43 odst. 1 vymedzuje pojem poškodeného, a to pomerne široko, keď stanoví, že poškodeným je ten, komu bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna, poprípade iná škoda. Ide o veľmi široké vymedzenie, ktoré by v praxi mohlo viesť k účasti veľkého počtu osôb a uplatňovanie ich práv v trestnom konaní potom aj k predlžovaniu trestného konania. Preto § 43 odst. 2 pojem poškodeného zužuje tým, že stanoví, kto poškodeným nie je. Za poškodeného sa nepovažuje ten, kto sa síce cíti byť trestným činom morálne alebo inak poškodený, avšak vzniknutá ujma nie je spôsobená zavinením páchatel'a alebo jej vznik nie je v príčinnej súvislosti s trestným činom. TrŘ však nepriznáva výkon práv poškodeného tomu, kto je stíhaný ako spoluobvinený.

Zúženie, resp. spresnenie pojmu poškodený ustanovením § 43 odst. 2 a § 44 odst. 1 považujem z dôvodov záujmu na rýchlosti trestného konania a naplnenia jeho primárneho účelu za praktické a správne. Nedostatkom právnej úpravy však je, že rozhodnutie orgánov činných v trestnom konaní nie je viazané na procesnú formu rozhodnutia, to v praxi môže viesť k tomu, že osoby, ktorým je v prípravnom konaní upierané postavenie poškodeného a tým znemožnený výkon ich práv, nemajú možnosť podať proti rozhodnutiu orgánov činných v trestnom konaní opravný prostriedok. Práve z tohto dôvodu by malo aspoň zamietavé stanovisko orgánov činných v trestnom konaní

mať formu uznesenia, proti ktorému by sa osoby dotknuté týmto rozhodnutím mali možnosť brániť prostredníctvom opravného prostriedku.

Ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať, v postavení poškodeného nevystupujú len fyzické osoby. Nakoľko TrŘ neobmedzuje pojem poškodeného, čo do druhov právnych subjektov, môžu v postavení poškodeného vystupovať ako fyzické, tak právnické osoby i štát ako zvláštny druh právnickej osoby.

Za povšimnutie v tomto smere stojí už spomínaný vecný zámer nového trestného rádu, ktorý počíta s rozšírením definície poškodeného a to tak, že poškodeným bude nielen ten, komu bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda, ale po novom i ten, na koho úkor sa iná osoba bezdôvodne obohatila. Po novom, ak vzniknú pochybnosti o tom, či osoba je alebo nie je poškodeným, vydá sa na jej žiadosť rozhodnutie o jej postavení ako poškodeného, ktoré bude napadnuteľné opravným prostriedkom bez odkladného účinku. Zámer tak reaguje na problémy aplikačnej praxe so súčasnou právnou úpravou, rozširuje okruh osôb, ktoré bude možné za poškodených považovať a zároveň posilňuje ich ochranu v trestnom konaní.

2.2 Kategórie poškodených

Poškodený je významným subjektom a stranou trestného konania (§ 12 odst. 6 TrŘ), ktorému TrŘ priznáva pomerne široký okruh procesných práv a umožňuje mu v konaní aktívne vystupovať, a to bez ohľadu na to, či v trestnom konaní poškodený môže alebo nemôže nárok na náhradu škody uplatniť. Ako poškodený môže teda v trestnom konaní vystupovať nie len ten, kto uplatňuje nárok na náhradu škody spôsobenej mu trestným činom, ale aj každý, komu bolo trestným činom ublížené, aj keď z povahy veci nemá nárok na náhradu škody v trestnom konaní uplatniť.⁶

⁶ RUŽIČKA, Miroslav ; PÚRY, František; ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 235.

Platný trestní řád a trestnoprávní nauka rozlišuje podle postavení v trestném konání dvě kategorie (skupiny) poškozených:⁷

- a) poškozených podle § 43 odst. 1 TrŘ tj. poškozených, kterým Trestní řád nepřiznává právo uplatnit nárok na náhradu škody v trestném konání
 - b) poškozených podle § 43 odst. 3 TrŘ tj. poškozených, kteří mají nárok na náhradu majetkové škody, která jim byla trestným činem způsobena
- Niektorí autori⁸ nad to uvádzajú ako ďalšiu kategóriu poškozených obeť trestnej činnosti. Obeť je označenie pre fyzickú osobu, ktorej v dôsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví a pre osobu pozostalú po obeti, ktorá v dôsledku trestného činu zomrela, a ktorej osoba zomrelá poskytovala výživu alebo k tomu mala povinnosť. Aj keď sa v určitých smeroch s pojmom poškodeného prekrýva, je potrebné zdôrazniť, že ide o pojmy rozdielne.

Legálna definícia poškodeného je postavená na pojme *škoda*. Jednotlivé druhy škody však TrŘ nevymedzuje, preto je nutné ich vykladať s prihliadnutím k normám trestného práva hmotného⁹ a k bohatej judikatúre, ktorá sa k nim vzťahuje.

Poškozeným je v prvom rade osoba, ktorej bolo trestným činom *ublížené na zdraví*. Za ublíženie na zdraví považuje judikatúra stav (ochorenie, poranenie), ktorý je porušením normálnych telesných alebo duševných funkcií a sťažuje výkon obvyklej činnosti alebo má iný vplyv na obvyklý spôsob života poškodeného, a ktorý spravidla vyžaduje lekárske ošetrovanie, i keď nezanecháva trvalé následky (II/1965 Sb. rozh. tr.).

Tým poškozeným, ktorým vznikla majetková škoda priznáva TrŘ právo uplatniť nárok na jej náhradu priamo v trestnom konaní. *Majetkovou škodou* sa rozumie škoda, ktorá sa dá vyjadriť v peniazoch. Je ňou ujma, ktorá nastala v majetkovej sfére poškodeného a je objektívne peňažne vyjadriteľná a nahraditeľná v peniazoch alebo naturálne (II/1962 Sb. rozh. tr., R 55/1971). V trestne právnom zmysle sa za majetkovú

⁷ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Přípravné řízení trestní*. 2. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 857.

⁸ RUŽIČKA, Miroslav ; PÚRY, František; ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 237.

⁹ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998, s. 22.

ujmu považujú aj také ujmy, u ktorých sa pripúšťa ich zmiernenie, resp. vyváženie peňažitou cestou (bolestné, sťaženie spoločenského uplatnenia).¹⁰ Na postavení poškodeného nič nemení ani fakt, že mu páchatel škodu spôsobenú trestným činom nahradil.¹¹ Môže teda naďalej vykonávať práva, ktoré mu TrŘ ako poškodenému priznáva, samozrejme bez možnosti priznania nároku na náhradu škody.

Je dôležité si uvedomiť, že postavenie poškodeného TrŘ priznáva aj osobám morálne alebo inak poškodeným. *Morálna škoda* predstavuje škodu, ktorá vznikne poškodenému spravidla zásahom do jeho osobnej sféry, napríklad trestnými činmi proti ľudskej dôstojnosti, trestnými činmi proti poriadku vo veciach verejných a trestnými činmi hrubo narušajúcimi občianske súžitie. Morálne poškodeným preto bude napr. pohlavne zneužitá osoba, znásilnená žena, osoba krivo obvinená alebo ohovorená (III/1967 Sb. rozh. tr.). Podľa povahy vecí môžu byť morálne poškodenými i osoby, ktoré sú dedičmi obete, alebo osoby, ktoré s ňou žili v spoločnej domácnosti.¹² *Iná škoda* je škoda, ktorá môže byť spôsobená na iných právach poškodeného. Pôjde napríklad o porušenie autorského práva alebo práv vyplývajúcich zo zmlúv.

Poškodeným je teda osoba za splnenia dvoch kumulatívnych podmienok. Prvou podmienkou je, že poškodenému vznikla niektorá zo škôd uvedených v 43 odst. 1 a druhou, že vzniknutá škoda je v príčinnej súvislosti s trestným činom a je súčasne krytá zavinením páchatel'a.

2.3 Obet' trestnej činnosti

Pojem obeť trestnej činnosti je pojmom kriminologickým, resp. viktomologickým. České trestné právo ho nepozná. Do českej právnej úpravy zaviedol tento pojem zákon č. 209/1997 Sb. o poskytovaní peněžité pomoci obětem trestné činnosti, ktorý upravuje podmienky, za ktorých štát poskytuje finančnú pomoc obetiam trestných činov. V § 2 *obet'* definuje ako fyzickú osobu, ktorej v dôsledku trestného

¹⁰ tamtiež, s. 23.

¹¹ JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha : Linde, 2007, s. 227.

¹² RUŽIČKA, Miroslav ; PÚRY, František; ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 200.

činu vznikla škoda na zdraví. Za obeť sa považuje aj osoba pozostalá po obeti, ktorá v dôsledku trestného činu zomrela, a ktorej osoba zomrelá poskytovala výživu alebo k tomu mala povinnosť. Pomoc obetiam v zmysle uvedeného zákona spočíva v jednorazovom poskytnutí peňažnej čiastky za účelom prekonania zlej sociálnej situácie obete, a to za podmienky, že škoda spôsobená trestným činom nebola uhradená a súčasne bolo o vine páchatel'a rozhodnuté odsudzujúcim rozsudkom alebo rozsudkom, ktorým bol páchatel' sprostý obžaloby kvôli nepríčetnosti. Inak môže byť škoda poskytnutá i v prípade, že výsledky šetrenia nenechávajú žiadne pochybnosti o tom, že trestný čin, ktorým bola spôsobená škoda na zdraví alebo smrť sa skutočne stal.

Na rozdiel od zahraničných úprav, kde sa je možné často stretnúť so splývaním pojmov poškodený a obeť, české právo oba pojmy rozlišuje. Pojem obeť je pojmom kriminologickým popr. kriminalistickým a poškodený pojmom trestnoprocesným, charakterizujúcim procesné postavenie osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená ujma. V otázke ich vzájomného vzťahu J. Jelínek zastáva názor, že pojem poškodeného podľa TrŘ je širší, nakoľko zahŕňa taktiež osobu právnickú a osobu, ktorej bola spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda.¹³ Tento názor dopĺňa O. Osmančík, ktorý poukazuje na to, že pojem poškodený je v pomere k pojmu obeť v istom smere užší, pretože za poškodeného sa nepovažujú tzv. nepriame obeť trestných činov, predovšetkým osoby, ktoré sú na priamu obeť silne citovo naviazaní alebo existenčne odkázaní.¹⁴ Pojem obeť je samozrejme v niektorých smeroch pojmom užším, a to predovšetkým preto, že obeťou môže byť na rozdiel od poškodeného len fyzická osoba, všeobecne sa však pojem obeť javí byť širší ako pojem poškodený.

Teória aj aplikačná prax zdieľajú názor, že súčasná ochrana obetí nie je, a to aj vzhľadom na záväzky ČR plynúce z medzinárodného práva, dostatočná.

¹³ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998, s. 31- 32.

¹⁴ Osmančík, O. : K problematice obětí trestných činů. Praha: K problematice obětí trestných činů, sborník. Bílý kruh bezpečí, 1995, s.7

Na nedostatočnú úpravu v tejto oblasti reaguje vecný zámer návrhu nového trestného rádu¹⁵, ktorý de lege ferenda počíta s prijatím zvláštneho zákona o obetiach trestných činov a ich odškodňovaní, ktorý by mal upravovať vytváranie a podporu služieb pre poskytovanie pomoci obetiam, prevenciu, pomoc vrátane okamžitej pomoci zaisťujúcej ochranu, útočisko, materiálnu, lekársku, psychologickú a sociálnu pomoc, preškoľovanie sudcov a ostatných orgánov činných v trestnom konaní v tejto oblasti, kategorizácia obetí na zvlášť ohrozené a ostatné, ochranu osobných údajov, súkromia a osobnej bezpečnosti, ako aj ochranu pred sekundárnou viktimizáciou a úpravu odškodňovania obetí trestnej činnosti.

3. Procesné práva poškodeného

Trestní rád priznáva ustanovením § 12 odst. 6 poškodenému v trestnom konaní postavenie strany, čím mu umožňuje aktívne sa zúčastniť trestného konania a napomáhať svojimi návrhmi a zásahmi správne zisteniu skutkového stavu a správne rozhodnutiu.

Je dôležité si uvedomiť, že poškodený je stranou samostatnou a nezávislou na ostatných stranách konania. Na prvý pohľad sa môže zdať, že záujmy poškodeného sa zhodujú so záujmami štátneho zástupcu, ich záujmy sa však môžu rozchádzať. To plynie najmä z ich odlišného procesného postavenia týchto strán konania. Štátny zástupca, ako strana zastupujúca verejnú obžalobu je povinný v trestnom konaní vystupovať nestranne a nezaujate, poškodený môže uvádzať iba také skutočnosti, ktoré svedčia proti obvinenému. Aj napriek tomu, že doktrína poškodeného radí k orgánom vykonávajúcim žalobné funkcie, nie je na rozdiel od štátneho zástupcu oprávnený podávať obžalobu ani ju zastupovať a ani obžalobou disponovať. V neposlednej rade je účasť poškodeného v trestnom konaní na rozdiel od štátneho zástupcu nepovinná a môže sa výkonu svojich oprávnení vzdať.¹⁶

¹⁵ vecný zámer trestného rádu dostupný z webovej stránky ministerstva spravodlivosti, <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>>.

¹⁶ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998, s. 39.

Pomerne široký okruh procesných práv, ktorý trestný poriadok poškodenému priznáva sleduje tri základné ciele a to:

1. dosiahnutie morálnej satisfakcie spočívajúcej v odsúdení páchatel'a
2. zmierné urovnanie sporu medzi poškodeným a páchatel'om predovšetkým cestou odklonov a
3. priznanie nároku na náhradu škody v adhéznom konaní¹⁷

3. 1 Klasifikácia procesných práv a povinností poškodeného v trestnom konaní

Poškodenému je priznaný pomerne široký okruh procesných práv, ktorý sa diferencuje v závislosti od toho, či mu trestný poriadok priznáva nárok na náhradu škody. Jedným z možných spôsobov klasifikácie práv poškodeného je teda ich rozdelenie na :

- a) práva, ktoré náležia každému poškodenému bez ohľadu na možnosť žiadať náhradu škody
- b) práva, ktoré príslušia iba tým poškodeným, ktorí majú podľa zákona proti obvinenému nárok na náhradu škody spôsobenej trestným činom¹⁸

3. 1. 1 Práva náležiacie každému poškodenému

Trestní rád poskytuje každému poškodenému bez ohľadu na to, či mu súčasne priznáva aj nárok na náhradu škody, široký katalóg procesných práv.

¹⁷ RUŽIČKA, Miroslav ; PŮRY, František; ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007. 730 s. ISBN 978-80-7179-559-9, s. 244.

¹⁸ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998, s. 41.

3. 1. 1. 1 Právo na informácie

Základným predpokladom k tomu, aby poškodený vôbec mohol svoje práva v trestnom konaní vykonávať, a tým napomôcť správne zisteniu skutkového stavu a dosiahnuť minimálne morálnu, keď nie majetkovú náhradu, je skutočnosť, že poškodený o možnosti uplatnenia svojich práv vie. Preto majú orgány v trestnom konaní povinnosť poškodeného poučiť o jeho právach a poskytnúť mu možnosť ich plného uplatnenia (46 TrŘ). Poškodeného je treba poučiť iba o tých právach, ktoré môže vykonávať v konkrétnej prejednávanej veci. Obvykle orgány povinnosť poučiť poškodených plnia tak, že poškodenému predložia k podpisu tlačivo „Poučenie poškodeného v trestnom konaní“. Svojim podpisom poškodený potvrdí, že bol o svojich právach a povinnostiach riadne poučený.¹⁹ Takýto postup je však nedostatočný vzhľadom na psychické rozpoloženie osôb poškodených, ak sa im takéhoto poučenia dostáva bezprostredne po čine a ich schopnosť vnímať a zapamätať si tieto informácie je obmedzená.

Posilnenie práva poškodeného na poučenie o jeho právach sleduje aj spomínaný vecný zámer nového trestného rádu, podľa ktorého budú mať poškodení právo obdržať pri prvom kontakte s orgánom činným v trestnom konaní písomné informácie o jeho právach v trestnom konaní a organizáciách na pomoc obetiam trestných činov a o nimi poskytovaných službách.

Špecifickému prípadu poučovacej povinnosti orgánov činných v trestnom konaní zodpovedá právo poškodeného byť poučený o možnosti žiadať informácie o tom, že obvinený alebo obžalovaný bol prepustený z väzby alebo z výkonu trestu odňatia slobody, z výkonu ochranného liečenia a zabezpečovacej detencie, alebo že utiekol. Dôvodom pre doplnenie TrŘ o spomínané ustanovenie boli poznatky, podľa ktorých v praxi dochádza aj k situáciám, keď sa páchatel vracia späť k obeti v úmysle jej ublížiť. V tomto smere majú orgány činné v trestnom konaní, v prípade, že dôjdu k názoru, že poškodenému alebo svedkovi hrozí nebezpečenstvo v súvislosti s pobytom obvineného alebo odsúdeného na slobode, povinnosť poučiť ich o možnosti žiadať

¹⁹ ROD, Jiří. Poškozený v trestním řízení a jeho možnosti k úhradě škody. *Právo a podnikání*. 2005, 14, č. 3, s. 19-26.

informácie o jeho pobyte. Táto úprava sa javí nedostatočnou a to z dôvodu, že dáva orgánom činným v trestnom konaní širokú možnosť úvahy, či poučenie poskytnú alebo nie, čo plynie z neurčitého pojmu „nebezpečenstvo“, na ktorý TrŘ ich poučovaciu povinnosť viaže. Otázkou, ktorá pri aplikácii § 44a vzniká je, ktorí poškodení a svedkovia môžu na súde a v prípravnom konaní žiadať o poskytnutie hore uvedených informácií. Ako uvádza P. Vantuch²⁰ v praxi na danú otázku existujú rôzne názory. V súlade s užším výkladom ja zastávaný názor, že žiadosť o poskytnutie informácií môžu podať iba svedkovia a poškodení, ktorí boli o tejto možnosti poučení. Iný výklad zasa priznáva právo žiadať o poskytnutie informácií i tým, ktorí síce poučení neboli, ale hrozí im nebezpečenstvo z dôvodu pobytu obvineného na slobode. Prikláňam sa k výkladu druhému a to z toho dôvodu, že možnosť orgánu činného v trestnom konaní rozpoznať nebezpečenstvo pre poškodeného je obmedzená a nesprávne zhodnotenie situácie by mohlo mať ďalekosiahle dôsledky pre poškodeného.

Poškodeného, ktorý podal žiadosť o poskytnutie informácií podľa § 44a, vyrozumie orgán činný v trestnom konaní o prepustení alebo úteku obvineného z väzby. Problematickým sa javí, že poškodený má byť vyrozumiený dňom, kedy k tejto skutočnosti došlo. Medzi prepustením resp. útekem a informovaním poškodeného teda môže prejsť dlhá doba a poškodený nestihne učiniť opatrenia k svojej ochrane. P. Vantuch²¹ poukázal taktiež na situáciu, keď k úteku obvineného dôjde o 23:59, čo v skutočnosti povedie k nemožnosti dodržania povinnosti orgánov činných v trestnom konaní informovať poškodeného ešte v ten deň.

Ešte problematickejším je ustanovenie § 321 odst. 5 TrŘ, ktoré ukladá väznicom povinnosť vyrozumieť písomne poškodeného, ktorý o to požiadal o tom, že odsúdený bol prepustený z trestu výkonu odňatia slobody alebo, že utiekol, a to najneskôr nasledujúci deň a to písomne. Nevyhovujúca je jednak lehota a jednak písomné vyrozumievanie. Predstavme si napríklad situáciu, keď osoba odsúdená za pokus vraždy

²⁰ VANTUCH, Pavel. K informování poškozených a svědku trestného činu o odsouzeném (obviněném). *Trestněprávní revue*. 2005, č. 1, s. 14-18.

²¹ tamtiež

svojej manželky, od ktorej smeroval podnet k trestnému stíhaniu, je podmiennečne prepustená z výkonu trestu odňatia slobody o 10. hodine rannej. Za predpokladu, že podmiennečne prepustený a poškodená žijú v jednej domácnosti, je pravdepodobné, že jeho kroky budú smerovať práve tam. Vzhľadom na rozlohu Českej republiky sa tak môže stať už v deň prepustenia z výkonu trestu a vzniká riziko (hlavne u násilných trestných činov), že obvinený dokoná trestný čin, o ktorý sa predtým iba pokúsil. Preto vyrozumienie, ktoré dôjde až nasledujúci deň po prepustení nemusí zabezpečiť efektívnu ochranu poškodeného. Nadto je treba zdôrazniť, že písomná forma vyrozumienia zo svojej povahy dobu vyrozumienia predlžuje a taktiež predstavuje pomerne nespoľahlivým spôsob vyrozumienia (strata listovej zásielky, pochybenie pošty, zaslanie vyrozumienia na adresu, kde sa poškodená už nezdržiava). V tomto smere je z pohľadu de lege ferenda navrhované, aby bola zakotvená povinnosť vyrozumievať o úteku bezprostredne po jeho zistení a v prípade prepustenia z výkonu trestu dokonca pár dní vopred, a to čo rýchlym a spoľahlivým spôsobom (napr. osobnou informáciou poskytnutou orgánmi činnými v trestnom konaní priamo poškodenému).²²

3. 1. 1. 2 Práva súvisiace s aktívnou účasťou v trestnom konaní

Poškodený ako subjekt, ktorého individuálne záujmy sú priamo dotknuté trestným činom býva často tým, kto skutočnosť, že došlo k spáchaniu trestného činu oznámi orgánom činným v trestnom konaní. Toto právo samozrejme nenáleží iba poškodenému, ale aj iným osobám, ktoré sa o trestnom čine dozvedeli a je zakotvené v § 158 TrŘ. Oznámenie o skutočnostiach nasvedčujúcich tomu, že bol spáchaný trestný čin sú povinné prijať z úradnej povinnosti všetky policajné orgány, ako aj každý štátny zástupca. Oznamovateľ teda v tomto smere nemusí skúmať, ktorý z orgánov je príslušný jeho oznámenie prijať a toto rozhodnutie je iba na jeho vôli. Trestné oznámenie sa podáva písomne, poprípade iným spôsobom stanoveným TrŘ pre podávanie akýchkoľvek podaní alebo ústne do protokolu. Ak poškodený podáva trestné oznámenie písomne, je účelné, aby okrem iných náležitostí obsahovalo aj jeho vyjadrenie, že sa k trestnému konaniu pripája so svojim nárokom na náhradu škody a že navrhuje, aby bola páchatel'ovi uložená povinnosť túto škodu nahradiť. Pri ústnom

²² tamtiež

podaní do protokolu, je povinnosťou orgánov činných v trestnom konaní sa na túto skutočnosť poškodeného dotázať a poučiť ho o jeho právach, ako aj o povinnosti vypovedať pravdu. Poškodený teda na rozdiel od obvineného má nielen v trestnom oznámení ale aj v celom trestnom konaní povinnosť vypovedať pravdu, pretože v opačnom prípade by sa vystavil riziku trestného stíhania pre trestný čin krivého obvinenia.

Ochranu poškodeného v trestnom konaní zaručuje jeho právo, aby pri konaní úkonov trestného konania bola šetrená jeho osobnosť a ústavou zaručené práva (§ 52TrŘ), ktoré je súčasne aj nevyhnutným predpokladom pre jeho aktívnu účasť v trestnom konaní.

Konkrétnym výrazom tohto práva poškodeného je ustanovenie § 8a a § 8b TrŘ, ktoré chráni Listinou zaručené právo na súkromie.²³ Ide o nové ustanovenia, ktorých prijatie je reakciou na problém sekundárnej viktimizácie obetí, ku ktorej dochádza mimo iné aj zverejňovaním súkromných informácií týkajúcich sa obete, jej rodiny a súkromia, ako aj nešetrnou medializáciou prípadu. Orgány činné v trestnom konaní majú za týmto účelom povinnosť odmietnuť poskytnutie údajov o osobách, ktoré majú účasť na trestnom konaní, pokiaľ priamo nesúvisia s trestnou činnosťou. V prípravnom konaní dokonca nesmú zverejniť údaje, ktoré by umožnili zistenie totožnosti poškodenej osoby. Táto ochrana je však opäť oslabená, ak takéto zverejnenie vyžaduje účel trestného konania.

Čo je potrebné považovať za pozitívny krok v oblasti ochrany poškodeného je to, že podľa platnej právnej úpravy zverejňovania informácií o poškodenom, trestní rád rozlišuje skupiny poškodených podľa miery ich viktimizácie trestným činom, a tým, ktorí sú najviac zraniteľní poskytuje v tomto smere zvýšenú ochranu, spočívajúcu v zákaze zverejňovania údajov umožňujúcich ich identifikáciu vo všetkých štádiách trestného konania i po ňom.

²³ čl. 10 odst. 2: Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

V súvislosti s predmetnou novelou vznikla obava médií, že do budúca nebudú môcť poskytovať údaje o poškodených ani v prípadoch, keď sa v takomto postavení ocitne mediálne známa osobnosť. V takomto prípade ide o stret dvoch záujmov a to práva na ochranu súkromia a práva na informácie, a podobné situácie teda bude nutné riešiť podľa konkrétnych okolností vyvažovaním týchto práv.²⁴

Aj keď je tento legislatívny krok vítaný, novej právnej úprave sa už teraz vytýka, že dostatočne nechráni poškodeného, pretože nestanoví úplný zákaz poskytnutia jeho osobných údajov.²⁵ Do budúca je možné očakávať ďalšie posilňovanie tejto ochrany, čo vyplýva aj z vecného zámeru trestného rádu.

Zo základných zásad trestného konania ďalej plynie poškodenému právo používať pred orgánmi činnými v trestnom konaní svoj materinský jazyk (§ 2 odst. 14). Je potrebné sa však pozastaviť nad tým, aké možnosti dáva TrŘ poškodenému k realizácii tohto práva. V ustanoveniach o tlmočníkovi v § 28 stanoví TrŘ iba, že sa tlmočník priberie v prípade potreby pretlmočiť obsah písomnosti, výpovede alebo iného procesného úkonu, alebo ak obvinený využije právo podľa § 2 odst. 14. Keďže sa ustanovenie o poškodenom nezmieňuje vôbec, je možné dovodiť, že tlmočník bude pribrávaný len v prípade, keď vznikne potreba pretlmočiť jeho svedeckú výpoveď. Oproti poškodenému priznáva zákon obvinenému právo na pretlmočenie stanovených rozhodnutí. Je zjavné, že poškodený, ktorý neovláda český jazyk bude môcť len ťažko uplatňovať svoje práva v trestnom konaní.²⁶ Na tomto mieste je možné TrŘ vytknúť, že zatláča práva poškodeného do pozadia a vytvára disproporciu medzi postavením poškodeného a obvineného. Na druhej strane je však pravdou, že tlmočnicke služby sú veľmi nákladné a teda ich zaistenie pre poškodeného z prostriedkov štátu v súčasnej

²⁴ HERCZEG, Jiří. Poskytování informací o trestním řízení a ochrana soukromí poškozeného. *Trestní právo*. č. 10, 2009, s. 4 – 10.

²⁵ KRISTKOVÁ, Veronika; LANGHANSOVÁ, Hana; MATIAŠKO, Maroš. *Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení : Právní analýza a návrhy systémových změn* [online]. Brno : 14.2.2007 [cit.]. Dostupné z WWW: <http://www.llp.cz/_files/file/Analyza1_viktimizace_soukromi_Liga_lidskych_prav.pdf>.

²⁶ LANGHANSOVÁ, Hana; KOLÁČKOVÁ, Jana; KOPAL, Jirí. *Právní analýza některých aspektů postavení poškozeného v trestním řízení a obětí trestného činu v českém právním řádu* [online]. Brno : 2007 [cit. 2010-06-10]. Dostupné z WWW: <http://www.llp.cz/_files/file/Analyza_poskozeny.pdf>.

finančnej situácii neuskutočiteľné. Poškodenému tak neostáva iná možnosť, iba si zabezpečiť tlmočníka na vlastné náklady, ak chce v trestnom konaní participovať a uplatňovať svoje práva.

Aby poškodenému bola poskytnutá možnosť v plnom rozsahu uplatňovať svoje práva v konaní pred súdom, zasiela sa mu vyzoznenie o podaní obžaloby a doručuje sa mu opis obžaloby, pokiaľ sú jeho pobyt alebo sídlo známe. V prípade, že poškodený má splnomocnenca, doručujú sa tieto písomnosti iba jemu. Poškodený má ako svoje základné procesné právo možnosť zúčastniť sa na hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí (§ 43 odst. 1).

Jedným z účelov úpravy postavenia poškodeného v trestnom konaní je náležité objasnenie skutkového stavu, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti. Za týmto účelom TrŘ priznáva poškodenému právo činiť návrhy na doplnenie dokazovania počas prípravného konania, hlavného pojednávania aj vo verejnom zasadnutí konanom o odvolaní. Ako každá strana konania, aj poškodený disponuje právom vyhľadať, predložiť a navrhnúť dôkaz podľa § 89 odst. 2 veta druhá TrŘ. S ním súvisí aj právo poškodeného a jeho splnomocnenca so súhlasom predsedu senátu klásť vypočúvaným osobám otázky. Zo skutočnosti, že poškodený a obvinený sú stranami s protichodnými záujmami vyplýva, že pôjde spravidla iba o dôkazy o skutočnostiach svedčiacich proti obvinenému. V otázke práva poškodeného predkladať dôkazy v adhéznom konaní s cieľom domôcť sa svojich oprávnených majetkových práv, Ústavný súd judikoval, že toto právo poškodeného je rovnako legitímne ako právo obvineného na obhajobu a orgány činné v trestnom konaní ho nemôžu poškodenému upierať, pretože by išlo o postup v rozpore so zmyslom ustanovení § 43 a nasl. TrŘ (*sp.zn. IV. ÚS 554/03*).

V rámci dokazovania ďalej poškodenému náleží právo vzniesť námietky proti osobe znalca, jeho odbornému zameraniu a proti formulácii otázok (§ 105 odst. 3 TrŘ).

Ako ostatné strany konania, aj poškodený má právo nahliadať do spisu (§ 65) (s výnimkou protokolu o hlasovaní a osobných údajov o osobe utajovaného svedka) a obstarávať si výpisky, poznámky a kópie na vlastné náklady. V tejto súvislosti vyvstáva otázka, od ktorého momentu môže poškodený toto právo vykonávať. Pojmovovo môže poškodený uplatniť právo nahliadať do spisu po tom, čo bol orgánom činným

v trestnom konaní spísaný úradný záznam o zahájení úkonov trestného konania podľa § 158 odst. TrŘ alebo po tom, čo boli uskutočnené neodkladné poprípade neopakovateľné úkony, teda v rámci preverovania skutočností nasvedčujúcich tomu, že bol spáchaný trestný čin. V prípade, že policajný orgán vedie vyšetrowanie bez spísania úradného záznamu podľa § 158 odst. 1 alebo vykonania neodkladných alebo neopakovateľných úkonov, neprísluší osobe, ktorá sa prehlasuje za poškodeného právo nahliadať do spisu, pretože pred týmto momentom ešte o trestné konanie vôbec nejde.²⁷

Podľa § 65 odst. 2 môže v prípravnom konaní štátny zástupca alebo policajný orgán zo závažných dôvodov právo nahliadnuť do spisu odoprieť. Dôvodom pre takýto postup môže byť iba konkrétna možnosť ohrozenia alebo zmarenia výsledkov prípravného konania.²⁸

Na rozdiel od obvineného nenáleží poškodenému právo byť pri skončení vyšetrowania vyrozumený o možnosti preštudovať spis. Domnievam sa však, že z hľadiska posilnenia postavenia poškodeného by bola takáto úprava účelná. Poškodený, ktorý by bol o preštudovaní spisu vyrozumený by totižto mal pri skončení vyšetrowania možnosť preštudovať celý spis a navrhnuť doplnenie dokazovania, čo by mohlo viesť k lepšiemu objasneniu skutkového stavu a zvýšeniu možnosti dosiahnuť priznanie nároku na náhradu škody (najmä ak by išlo o skutočnosti dokazujúce výšku škody).

Poškodený má právo vyjadriť sa k veci pred skončením konania (§ 43 odst. 1), a to v záverečnej reči. Trestní řád obsah ani medze záverečnej reči poškodeného nijak nevymedzuje. V. Mandák²⁹ k tejto problematike uvádza, že obsahové medze záverečnej reči poškodeného je treba vyvodit' z jeho procesného postavenia a jeho funkcie v trestnom konaní. Vo svojej záverečnej reči sa preto môže poškodený zaoberať všetkými otázkami, ktoré sú pre rozhodnutie súdu dôležité. Ak poškodený v trestnom konaní uplatnil nárok na náhradu škody, bude sa spravidla venovať vo svojej záverečnej

²⁷ RUŽIČKA, Miroslav ; PÚRY, František; ZEZULOVÁ, Jana. *Poškození a adhézní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 346.

²⁸ ŠÁMAL, Pavel , et al. *Trestní řád : komentář I. díl*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 435.

²⁹ MANDÁK, Václav. *Obsahové meze závěrečné řeči poškozeného*. *Bulletin advokacie*. 1985, č. 2, s. 119-133.

reči predovšetkým tejto otázke. Poškodený sa však nemusí obmedziť iba na otázku náhrady škody, dvojnásobne to platí o poškodenom, ktorý tento nárok nie je v trestnom konaní vôbec oprávnený uplatňovať. Vo svojej záverečnej reči sa môže venovať aj otázkam viny obžalovaného, poprípade otázke trestu a ochranných opatrení.

V prípade priet'ahov alebo závad v trestnom konaní má poškodený právo žiadať štátneho zástupcu, aby boli tieto priet'ahy a závady postupu policajného orgánu alebo štátneho zástupcu konajúceho vyšet'ovanie odstránené (§ 157a).

V súvislosti s účasťou v trestnom konaní poškodenému často vznikajú nemalé náklady, a preto mu TrŘ priznáva právo podať návrh, aby súd odsúdenému uložil povinnosť tieto náklady uhradiť. Na rozdiel od poškodeného, ktorému súd v odsudzujúcom rozsudku prizná nárok na náhradu škody aspoň z časti, nemá súd povinnosť priznať mu náhradu týchto nákladov. Súd má v tomto smere diskrečnú právomoc a pri svojom rozhodovaní zohľadňuje povahu veci a okolnosti konkrétneho prípadu. Aj keď trestní řád výslovne nestanoví, čo konkrétne spadá do nákladov súvisiacich s účasťou poškodeného v trestnom konaní, dovodzuje sa, že medzi nich patria aj náklady spojené so zastupovaním splnomocnencom.

3. 1. 1. 3 Právo zvolit' si splnomocnenca

Poškodený môže svoje práva vykonávať osobne, alebo si môže zvolit' splnomocnenca. Do tohto práva nie je možné nijakým spôsobom zasahovať. Splnomocnencom môže byť iba osoba s plnou spôsobilosťou k právnym úkonom, ktorá je na základe zmluvy o zastúpení a udelenej plnej moci oprávnená zastupovať poškodeného v trestnom konaní.³⁰

3. 1. 1. 4 Právo poškodeného disponovať trestným konaním

Medzi odbornou verejnosťou je veľmi diskutované právo poškodeného vysloviť súhlas s trestným stíhaním, tento súhlas odoprieť alebo nevyjadriť a právo vziať udelený súhlas späť. Podstata inštitútu trestného stíhania so súhlasom poškodeného v §163 a § 163a TrŘ spočíva v tom, že trestné stíhanie pre taxatívne vymenované trestné činy

³⁰ ŠÁMAL, Pavel , et al. *Trestní řád : komentář I. díl*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 342.

je až do štádia odvolacieho konania podmienené súhlasom poškodeného, pokiaľ medzi páchatelom a poškodeným je príbuzenský alebo obdobný zákonom vymedzený vzťah.³¹

Súhlas poškodeného je nevyhnutný k stíhaniu trestných činov vymenovaných taxatívne v § 163a a to:

1. trestných činov, ktorých sa mal dopustiť ten, kto je vo vzťahu k poškodenému osobou, voči ktorej má poškodený ako svedok právo odoprieť výpoveď; teda príbuzný v priamom pokolení, súrodenec, osvojenec, osvojiteľ, manžel, druh alebo osoby v pomere rodinnom alebo obdobnom. Tieto trestné činy sú taxatívne vymenované v § 163 odst. 1 TrR.

2. prípadov stíhania pre trestný čin znásilnenia, ak je zaňho stíhaná osoba, ktorá je alebo v dobe spáchania činu bola manželom, partnerom alebo druhom poškodeného.

Súhlas poškodeného je podmienkou trestného stíhania aj pre trestný čin opilstva, pokiaľ vykazuje znaky niektorého z trestných činov taxatívne uvedených v § 163 odst. 1.³²

Spornou otázkou však je, ku ktorému okamihu TrŘ vyžaduje existenciu zákonom predpokladaného vzťahu medzi poškodeným a páchatelom; teda či príbuzenský alebo obdobný vzťah musí existovať v dobe činu alebo v dobe, keď sa vedie trestné stíhanie. V prípade prvej skupiny trestných činov aplikačná prax dovodila, že tento pomer medzi poškodeným a páchatelom musí existovať v dobe, keď prebieha trestné stíhanie.³³ V prípade trestného činu znásilnenia TrŘ výslovne stanoví, že tento zákonom vyžadovaný vzťah musí existovať buď v dobe spáchania trestného činu alebo v dobe, keď sa vedie trestné stíhanie.

Súhlas je oprávnený dať jedine poškodený. V prípade, že poškodený nemá plnú spôsobilosť k právnym úkonom, je potrebné aby za neho súhlas udelil jeho zákonný zástupca, poprípade opatrovník. Judikatúra sa týmto problémom zaoberala v rozhodnutí č. 33/1992 Sb. rozh. Tr. a vyslovila zásadu, že za neplnoletú osobu poškodenú trestným

³¹ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Přípravné řízení trestní*. 2. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 872

³² ŠÁMAL, Pavel, et al. *Přípravné řízení trestní*. 2. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 873

³³ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998, s. 96

činom ublíženia na zdraví , ktorý spáchal jeden z rodičov, nie je oprávnený dať súhlas k trestnému stíhaniu druhý z rodičov; je preto potrebné pre tento účel ustanoviť poškodenej opatrovníka.

Toto právo, na rozdiel od ostatných práv poškodeného, náleží aj tomu, kto je stíhaný ako spoluobvinený. K tomu sa vyjadril Najvyšší súd v rozhodnutí publikovanom pod č. 34/1992 Sb. rozh. tr. tak, že pokiaľ sa súrodenci vzájomným fyzickým napadnutím dopustia trestného činu ublíženia na zdraví, je k trestnému stíhaniu každého z nich potrebný súhlas toho druhého. J. Jelínek³⁴ v tejto veci uvádza, že ustanovenie §163a je vo vzťahu k § 44 odst. 1, ustanovením špeciálnym, a preto je oprávnený súhlas s trestným stíhaním dať aj poškodený, ktorý je zároveň spoluobvineným v spoločnom konaní.

§163a TrŘ stanoví prípady, v ktorých sa súhlas poškodeného nevyžaduje. Ide o okolnosti spočívajúce v smrti poškodeného spôsobenej trestným činom, v duševnej poruche alebo chorobe, pre ktorú bol zbavený alebo obmedzený v spôsobilosti k právnym úkonom. Súhlas poškodeného nie je podmienkou trestného stíhania ani ak je poškodený mladší než 15 rokov alebo pokiaľ je z okolností zrejmé, že súhlas nebol udelený alebo bol vzatý späť v tiesni vyvolanej vyhrážkami, nátlakom, závislosťou alebo podriadenosťou.

Pokiaľ sa poškodený nevyjadrí, či s trestným stíhaním súhlasí, poskytne sa mu k vyjadreniu lehota, ktorá však nesmie byť dlhšia ako tridsať dní; po jej márnom uplynutí sa má za to, že súhlas nebol daný. Poškodený, ktorý s trestným stíhaním vyslovil súhlas, môže svoj súhlas vziať späť a to až do doby, kým sa odvolací súd odoberie k záverečnej porade. Výslovne odoprený súhlas poškodený však už dodatočne udeliť nemôže.

Inštitútom súhlasu poškodeného s trestným stíhaním sa zaoberal aj Ústavný súd vo svojom náleze sp. zn. IV. ÚS 36/98 na základe sťažnosti proti postupu okresného súdu, ktorý v napadnutom rozhodnutí dovodil, že zo skutočnosti, že medzi svedkyňou a obvineným malo dôjsť k obnoveniu priateľského vzťahu, nie je možné medzi nimi

³⁴ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998, s. 101.

dovodiť existenciu vzťahu podobného rodinnému. Ústavný súd v danej veci judikoval povinnosť súdov zaoberať sa bližšie existenciou dispozičného práva poškodenej vzťahujúceho sa na celé konanie, vrátane štádia odvolacieho konania. Uviedol taktiež, že ustanovenie § 163a odst. 1 TrŘ predstavuje prielom do zásad legality a oficiality a u vymenovaných trestných činov rieši konflikt záujmov štátu na potrestaní páchatel'a a záujmov poškodeného, ktorý má blízky vzťah k páchatel'ovi, a to v prospech poškodeného.

Ohľadom dispozičné práva poškodeného panujú dlhoročné spory medzi odbornou verejnosťou. Zástancovia dispozičného práva uvádzajú, že výnimka zo zásad oficiality a legality je zdôvodniteľná legitímnymi záujmami obetí trestných činov. Obet' totižto často vôbec nemá záujem na zahájenie trestného stíhania. Dôvody k tomu môžu byť rôzne; od obáv pred eskaláciou napätia medzi ňou a páchatel'om, až po záujem obete na zachovaní rodinných vzťahov. Argumentom v prospech dispozičného práva býva aj fakt, že využívaním dispozičného práva poškodeného dochádza k odbremeneniu preťaženej trestnej justície.³⁵

Pokiaľ však ide o oblasť domáceho násillia, je tento inštitút vystavený ostrej kritike. Dôvod je veľmi prostý a vychádza z charakteristiky domáceho násillia, a totiž, že sa odohráva medzi osobami navzájom si najbližšími. Aj keď sa trestný čin týrania osoby žijúcej v spoločnom obydlí priamo v taxatívnom výpočte §163a nenachádza, vzťahuje sa dispozičné právo poškodeného na trestné činy, s ktorými sa v oblasti domáceho násillia často stretávame, a to napríklad na trestné činy ublíženia na zdraví, obmedzovania osobnej slobody, znásilnenia a trestný čin nebezpečného vyhrážania. Väčšina obetí domáceho násillia z dôvodov lojality voči páchatel'ovi, zo strachu z rozpadu rodiny a ďalším násillím páchatel'a, ktorý s obet'ou žije v spoločnej domácnosti, súhlas k trestnému stíhaniu vôbec nedá, alebo ho pod vplyvom nátlaku vezme späť. Je pravdou, že súhlas sa nevyžaduje pokiaľ je z okolností zrejmé, že nebol udelený alebo bol vzatý späť v tiesni vyvolanej vyhrážkami, nátlakom, závislosťou alebo podriadenosťou. K nátlaku a vyhrážkam však dochádza v súkromí domova,

³⁵ MUSIL, Jan. Má byt omezeno dispoziční právo poškozeného udílet souhlas s trestním stíháním podle 163 tr. ř?. *Trestní právo*. 2003, č. 12, s. 9 - 18.

a často vo forme emocionálneho vydierania, a preto je veľmi ťažké dostať okolnostiam, za ktorých sa súhlas nevyžaduje.

Množí sa aj kritika zo strany policajných orgánov, ktoré vynakladajú svoje kapacity a prácu na trestné stíhanie prípadov domáceho násillia, v ktorých poškodená/poškodený dá súhlas k trestnému stíhaniu, ktorý však následne vezme späť a tým spôsobí zastavenie trestného stíhania. Zároveň sa upozorňuje aj na skutočnosť, že táto prax pôsobí ako demotivujúci faktor na orgány činné v trestnom konaní, ktoré sa s trestným stíhaním v týchto prípadoch neponáhľajú, a tým vznikajú priet'ahy v trestnom konaní.³⁶

Z môjho pohľadu je existencia inštitútu dispozičného práva poškodeného správna, pretože v odôvodnených prípadoch umožňuje riešenie konfliktu záujmov osôb poškodených trestnými činmi a záujmu štátu na potrestaní páchatel'a, a to v prospech osoby poškodenej. Na druhej strane je nutné veľmi citlivo vymedziť okruh trestných činov, na ktoré sa tento inštitút vzťahuje tak, aby v konečnom dôsledku nebol na ujmu osobám, ktorých záujmy má sledovať. V tomto smere sa stotožňujem s názorom J. Musila³⁷, že by malo ísť o typovo menej závažné trestné činy, smerujúce proti individuálnym záujmom poškodeného, u ktorých generálna prevencia nehrá až takú dôležitú úlohu (napr. trestné činy proti majetku a trestné činy, ktoré útočia na osobnú česť). Na druhej strane sa domnievam, že súhlas s trestným stíhaním pre trestné činy proti zdraviu a trestný čin znásilnenia najmä s ohľadom na obe domáceho násillia by nemal byť viazaný na súhlas obe. Obete, od ktorých je súhlas vyžadovaný sú vystavované tlaku zo strany násillného páchatel'a, a to ako na začiatku trestného stíhania tak aj počas neho a je tým značne obmedzená ich možnosť slobodne sa rozhodnúť, pričom nátlak páchatel'a na svoju obeť prebieha skryte, a preto je ťažko odhaliteľný a dokázateľný.

³⁶ FENYK, Jaroslav. Některé úvahy o postižitelnosti „domáciho násillí“ z hlediska současného trestního práva i záměru de lege ferenda. *Právní rozhledy*. 2002, č. 12, s. 630-632.

³⁷ MUSIL, Jan. Má být omezeno dispoziční právo poškodeného udílet souhlas s trestním stíhaním podle 163 tr. ř?. *Trestní právo*. 2003, č. 12, s. 9 - 18.

3. 1. 2 Práva náležiacie poškodenému, ktorý má podľa zákona proti obvinenému nárok na náhradu škody spôsobenej trestným činom

Táto skupina poškodených má okrem procesných práv náležiacich každému poškodenému aj iné práva.

Z hore uvedenej klasifikácie poškodených vyplýva, že hlavný rozdiel medzi dvoma vyššie vymedzenými skupinami poškodených, spočíva v existencii práva uplatniť v trestnom konaní proti obvinenému nárok na náhradu škody.

S účinnou ochranou nároku poškodeného na náhradu škody súvisí právo podať návrh na zaistenie nároku na náhradu škody na majetku obvineného, vrátane práva sťažnosti proti uzneseniu o zrušení alebo obmedzení tohto zaistenia.

Aby mohol poškodený účinne uplatňovať svoj nárok v trestnom konaní, priznáva mu TrŘ právo byť vo vyrozumení o hlavnom pojednávaní upozornený na to, že ak sa nedostaví k hlavnému pojednávaniu, bude o jeho nároku rozhodnuté na podklade jeho vlastných návrhov, ak sú obsiahnuté v spise alebo dôjdu súdu skôr, než súd prikróčí k dokazovaniu.

Trestní řád priznáva poškodenému, ktorý uplatnil nárok na náhradu škody právo na doručenie rozsudku a trestného príkazu.

Na rozdiel od rozsudku, ktorý tento poškodený môže napadnúť ohľadom výroku o náhrade škody, nepriznáva TrŘ poškodenému právo odporu proti trestnému príkazu, čo býva často predmetom kritiky.

Z opravných prostriedkov môže poškodený využiť aj právo napadnúť sťažnosťou uznesenie súdu, ktorým bola povolená obnova konania, a to vo výroku o náhrade škody.

Keďže poškodenému, ktorý v trestnom konaní uplatňuje náhradu škody vznikajú náklady, z ktorých často nemalú časť tvorí odmena advokáta vystupujúceho v postavení splnomocnenca poškodeného, upravil TrŘ právo podať návrh na rozhodnutie súdu o tom, že má nárok na právnu pomoc poskytovanú zmocnencom bezplatne alebo za zníženú odmenu a s tým súvisiace právo podať sťažnosť proti uzneseniu o jeho zrušení

a uznesenia o sprostene povinnosti zastupovať poškodeného. Zmienené právo náleží iba druhej skupine poškodených a to z toho dôvodu, že iba v prípadoch, keď poškodený vystupuje ako subjekt adhézneho konania, má jeho zastupovanie bezprostredný a rozhodný význam pre dokázanie výšky škody a v konečnom dôsledku aj pre priznanie jej náhrady.

Poškodený môže taktiež podľa § 151a TrŘ žiadať, aby bolo rozhodnuté, že náklady na znalecký posudok poniesie štát, pričom sa žiadosti poškodeného nevyhovie v prípade, že dôkaz nie je pre objasnenie veci zjavne potrebný alebo si rovnaký dôkaz vyžiadal orgán činný v trestnom konaní. V náväznosti na toto ustanovenie, priznáva TrŘ poškodenému, ktorému bol aspoň z časti priznaný nárok na náhradu škody právo na náhradu nákladov potrebných k účelnému uplatneniu jeho nároku na náhradu škody. V prípade, že súd v odsudzujúcom rozsudku prizná poškodenému nárok na náhradu škody aspoň z časti, rozhodne súčasne aj o povinnosti odsúdeného tieto náklady poškodenému uhradiť. Ak však súd odkáže poškodeného s jeho nárokom na občianskoprávne konanie, nemá poškodený nárok na náhradu nákladov. § 154 odst. 2 ale umožňuje súdu, aby na návrh poškodeného aj v takých prípadoch uložil odsúdenému povinnosť uhradiť náklady spojené s účasťou poškodeného v trestnom konaní, ak to vzhľadom na povahu veci a okolnosti prípadu považuje za účelné.

Poškodenému náleží dôležitá úloha v rámci tzv. odklonov v trestnom konaní, tým však bude venovaná pozornosť v samostatnej kapitole.

3. 1. 3 Práva poškodeného v postavení svedka

Postavenie poškodeného je zložitejšie v prípadoch, keď zároveň vystupuje v trestnom konaní ako nositeľ dôkazu. V tomto smere sa mimo práv, ktoré TrŘ priznáva poškodenému, zdôrazňuje povinnosť orgánov činných v trestnom konaní zaistiť poškodenému ako svedkovi náležitú ochranu.

Zvýšenú ochranu poskytujú orgány činné v trestnom konaní v prípade, že svedkovi alebo osobe jemu blízkej hrozí v súvislosti s podaním svedectva ujma na zdraví alebo iné vážne nebezpečenstvo. V takom prípade policajný orgán podľa § 44a TrŘ overí, či toto nebezpečenstvo reálne hrozí a či ochranu svedka nie je možné zaistiť inak, potom môže prijať opatrenie k utajeniu podoby a totožnosti svedka pre účely

trestného konania. Je však na tomto mieste potrebné podotknúť, že toto ustanovenie nie je bezchybné a neposkytuje svedkom dostatočnú ochranu. Príkladom môže byť odmietnutie utajenia alebo odtajnenie jediného svedka v trestnom konaní z dôvodu práva obvineného na obhajobu.³⁸

Pokiaľ dôjde k utajeniu svedka, uchovávajú sa všetky písomnosti vzťahujúce sa k podobe a totožnosti svedka oddelene od trestného spisu. K podaniu svedeckej výpovede je svedok predvolaný prostredníctvom policajného orgánu, ktorý zodpovedá za jeho bezpečnosť a je povinný ho k svedeckej výpovedi doviest' tak, aby nedošlo k prezradeniu jeho podoby a totožnosti.

V trestnom konaní je potom nutné dbať na to, aby nedošlo k prezradeniu totožnosti alebo podoby svedka. V praxi za týmto účelom môžu orgány činné v trestnom konaní používať pri výsluchu utajeného svedka rôzne technické prostriedky a spôsoby a to v závislosti od toho, či je utajovaná iba podoba alebo iba totožnosť svedka, poprípade obe súčasne. Ak však utajenie podoby svedka nie je z povahy konkrétneho prípadu nutné, je tento inštitút treba uplatňovať obmedzene vzhľadom na povinnosť orgánov činných v trestnom konaní minimalizovať zásahy do práva obvineného na obhajobu a práva na spravodlivý proces a taktiež z dôvodu zaistenia bezprostrednosti pri dokazovaní v trestnom konaní.³⁹ Ak je utajená iba totožnosť svedka, je možné ho vypočúvať za priamej účasti obhajcu obvineného. V prípade utajenia podoby svedka sa jeho výsluch vykonáva z inej miestnosti za použitia audiotechniky. V prípade, že je pri výsluchu prítomný aj obvinený, pozmení sa hlas svedka prostredníctvom demodulátora tak, aby ho obvinený nemohol na základe jeho hlasu rozpoznať. Ak policajný orgán kladie utajenému svedkovi otázky, z dôvodu jeho ochrany môže pozmeniť aj rod používaný v otázkach, aby nedošlo k prezradeniu pohlavia svedka.

³⁸ KRISTKOVÁ, Veronika; LANGHANSOVÁ, Hana; MATIAŠKO, Maroš. Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení : Právní analýza a návrhy systémových změn [online]. Brno : 14.2.2007 [cit.]. Dostupné z WWW: <http://www.llp.cz/_files/file/Analýza1_viktimizace_soukromi_Liga_lidskych_prav.pdf>.

³⁹ MARINI, Michael: Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Praha: Linde, 2008, s. 69

Ako náhle pominú dôvody, pre ktoré sa utajovala podoba a totožnosť svedka, orgán činný v trestnom konaní je oprávnený režim utajenia zrušiť. Rozhodnutie o tom, že sa naďalej nebude utajovať podoba a totožnosť svedka však nie je viazané na žiadne formálne rozhodnutie. To znemožňuje svedkovi podať akýkoľvek opravný prostriedok proti takémuto postupu, čo považujem za značný nedostatok súčasnej právnej úpravy. Nápravu by mala priniesť úprava predpokladaná vo vecnom zámere návrhu nového trestného poriadku, ktorá predpokladá zavedenie práva poškodeného podať sťažnosť proti rozhodnutiu o ukončení utajenia, ktoré má byť do budúcnosti vydávané v procesnej forme uznesenia.

Veľmi významným nedostatkom právnej úpravy je absencia riešenia problému kolízie postavenia poškodeného a utajeného svedka vo vzťahu k náhrade škody v adhéznom konaní. Vzhľadom k tomu, že výrok o náhrade škody musí presne označovať osobu, ktorej má byť priznaný (v trestnom, civilnom či exekučnom konaní), bol by jej pravdivým označením popretý zmysel inštitútu utajeného svedka. Pokiaľ teda takejto osobe nebude umožnené vzniesť svoj nárok pod utajenou totožnosťou, pravdepodobne jej to úplne zabráni domáhať sa akéhokoľvek odškodnenia.⁴⁰ Vecný zámer trestného rádu do budúcnosti počíta s právnou úpravou, ktorá by aj utajenému svedkovi umožnila požadovať náhradu škody a to bez odtajnenia jeho identity.

V mnohých prípadoch nebude pre ochranu svedka a osôb mu blízkych postačovať utajenie jeho podoby a totožnosti, ale povaha nebezpečenstva bude vyžadovať dlhodobejšiu ochranu. Takúto ochranu je možné svedkom a ich rodinám poskytnúť na základe *zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochrane svedka a ďalších osôb v súvislosti s trestným řízením*. Zákon tu rozlišuje medzi ohrozenou a chránenou osobou. Pritom za ohrozenú považuje osobu, ktorá podala alebo má podať vysvetlenie, svedeckú výpoveď, vypovedala alebo má vypovedať ako obvinený alebo inak napomáhala alebo má napomôcť k dosiahnutiu účelu trestného konania a osoby, ktoré vystupujú v postavení znalca tlmočníka alebo obhajcu, pokiaľ obvinený, ktorého tento

⁴⁰ BURČÍKOVÁ, Petra. Jak dál? : Doporučení pro předcházení obchodování s lidmi a vykořisťování a pro ochranu a zlepšení postavení obchodovaných, vykořisťovaných a obchodováním a vykořisťováním ohrožených osob [online]. [s.l.] : La Strada, 2003 [cit. 2010-05-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.strada.cz/attachments/f/f6cfb34a76e6b4fbc9536f60b453d15f.pdf>>.

obhajca zastupuje napomáha k dosiahnutiu účelu trestného konania a nakoniec aj osoby, ktoré v postavení osôb blízkych týmto osobám. Za chránenú osobu je považovaná osoba ohrozená, ktorej je poskytovaná zvláštna ochrana a pomoc spočívajúca v opatreniach, ktoré zahŕňajú osobnú ochranu, presťahovanie chránenej osoby a príslušníkov jej domácnosti, pomoc pri začleňovaní do nového sociálneho prostredia a zastieranie skutočnej totožnosti chránenej osoby. Na poskytnutie takejto ochrany však nie je právny nárok.

V prípadoch, keď v trestnom konaní vystupuje poškodený súčasne v postavení svedka môže dochádzať ku kolízii práv poškodeného a záujmu štátu na neskreslenej a pravdivej svedeckej výpovedi.

Otázkou tejto kolízie sa zaoberal Ústavný súd vo svojom uznesení *sp. zn. III. ÚS 587/04*. Súd dospel k záveru, že je potrebné výkon práv poškodeného zladit' s účelom trestného konania. V prípade, keď osoba vystupuje súčasne v postavení poškodeného i svedka, je vzhľadom na účel trestného konania a potreby zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností uprednostniť záujem na neskreslenej svedeckej výpovedi.

V stanovisku NS ČSSR č. III/1967 Sb. rozh. tr. súd zaujal názor, že v týchto prípadoch kolízie práv poškodeného a svedka je vhodné, aby súd vypočul poškodeného ako svedka hneď na začiatku dokazovania, teda po výsluchu obžalovaného. Tým by sa umožnilo plné uplatňovanie práv poškodeného v ďalšom konaní.

Jednou z možností, ako aj v týchto prípadoch umožniť poškodenému plné uplatnenie jeho práv, je využitie práva dať sa zastupovať splnomocnencom.

V teórii, ale i v praxi bola dlho diskutovaná otázka, či poškodený ako svedok má právo na právnu pomoc pri podávaní svedeckej výpovede, TrŘ totižto takéto právo výslovne nezakotvuje. V tejto veci Ústavný súd judikoval, že nepripustenie zvoleného advokáta k podávaniu svedeckej výpovede by bolo porušením práva na právnu pomoc a teda čl. 37 odst. 2 Listiny. V žiadnom prípade však orgán činný v trestnom konaní nemá povinnosť advokáta svedkovi zaistiť alebo odkladať vypočutie svedka len preto, že si svedok praje vypovedať za prítomnosti svojho advokáta. Z práva na právnu pomoc, ale vyplýva povinnosť umožniť advokátovi zúčastniť sa podávania svedeckej výpovede svedka (*sp. zn. II. ÚS 386/04*). S týmto názorom Ústavného súdu je treba

súhlasiť, pretože ak by podávanie svedeckej výpovede poškodeného v postavení svedka bolo viazané na prítomnosť jeho splnomocnenca, poprípade advokáta, došlo by za situácie, keď si svedok advokáta nezvolí k znemožneniu výsluchu takéhoto svedka.

Kolízia práv poškodeného a záujmu na neskreslenej svedeckej výpovedi môže taktiež viesť k postupu, keď v prípravnom konaní štátny zástupca alebo policajný orgán zo závažných dôvodov právo poškodeného nahliadnuť do spisu odoprá.

3. 1. 4 Vzdanie sa procesných práv poškodeného

Poškodený môže od výkonu svojich práv v trestnom konaní upustiť a nie je ho možné k ich výkonu žiadnym spôsobom nútiť. Aj keď toto stanovisko zastávala aplikačná prax už pred jeho výslovným zakotvením v TrŘ, z dôvodov väčšej právnej istoty zaviedla novela č. 265/2001 Sb. do trestného poriadku ustanovenie § 43 odst. 4, v ktorom upravuje právo poškodeného vzdať sa procesných práv, ktoré mu tento zákon priznáva a to formou výslovného prehlásenia orgánu činnému v trestnom konaní. Zmyslom tohto úkonu je predovšetkým umožniť poškodenému, pre ktorého by účasť v trestnom konaní mohla byť traumatizujúca, obmedziť svoju účasť na zákonom stanovené minimum.⁴¹ Toto ustanovenie prispelo aj k odbremeneniu orgánov činných v trestnom konaní v tom zmysle, že pokiaľ sa poškodený vzdá svojich práv, nemusia ho zbytočne vyrozumievať o úkonoch, na ktorých účasti nemá vôbec záujem. V neposlednom rade je potrebné si uvedomiť, že ani poškodený, ktorý sa svojich procesných práv výslovne nevzdal, nie je povinný svoje práva vykonávať a v trestnom konaní môže byť absolútne pasívny.

Z výslovnej dikcie zákona vyplýva, že poškodený sa môže vzdať iba svojich procesných práv, nie však práv vyplývajúcich z hmotného práva. Môže sa teda vzdať práva uplatniť svoj nárok na náhradu škody v trestnom konaní, nie je však možné, aby sa výslovným prehlásením vzdal aj samotného nároku. Poškodený nemôže svoje prehlásenie viazať iba na časť svojich práv, pretože sa vzťahuje stále na všetky jeho práva ako celok.

⁴¹ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád : komentář I. díl*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 307.

Dôsledkom výslovného prehlásenia poškodeného o vzdaní sa svojich procesných práv je, že sa naďalej v trestnom konaní postupuje tak, akoby takýto poškodený vo veci vôbec nevystupoval.⁴²

Otázkou však je, či môže poškodený, ktorý sa výslovným prehlásením vzdal svojich procesných práv vziať toto prehlásenie späť a opäť získať možnosť tieto práva v trestnom konaní vykonávať. V právnej praxi sa vychádza z toho, že takýto postup je možný. Od okamihu, keď poškodený výslovne vezme svoje prehlásenie späť, postupuje voči nemu orgán činný v trestnom konaní opäť ako voči poškodenému. Toto prehlásenie pôsobí až od okamihu, kedy poškodený vyjadril svoju vôľu opäť vykonávať svoje práva v trestnom konaní, a v žiadnom prípade nepôsobí spätne. Poškodenému teda nebude umožnený výkon práv, ktoré zameškal.

3. 2 Porovnanie procesných práv obvineného a poškodeného

Platná právna úprava radí poškodeného medzi strany trestného konania, ako to vyplýva z § 12 odst. 6. Keďže česká úprava trestného procesu vychádza z procesnej rovnosti strán, je zrejmé, že tieto strany musia mať skutočne rovné, tj. rovnaké procesné práva. Pokiaľ ide o rovnosť medzi obvineným a poškodeným, je na mieste konštatovať, že táto rovnosť je v mnohých smeroch v TrŘ prelomená a ako uvádza J. Jelínek⁴³, procesné postavenie poškodeného a obvineného ako procesných strán s protichodnými záujmami je krajne nevyvážené. Aj keď české trestné právo vychádza z princípu rovnosti zbraní, je treba povedať, že de facto táto rovnosť neexistuje, čo sa prejavuje ako v ustanoveniach TrŘ a ešte výraznejšie v aplikačnej praxi.

Správne vyváženie práv poškodeného a obvineného je zložitým problémom, s ktorým bojujú trestné poriadky mnohých krajín. Ide totižto o akýsi boj hodnôt. Ak poškodenému priznáme príliš široké práva, ohrozujeme tým záujem na rýchlosti trestného konania a koniec koncov aj primárny účel trestného konania. Priznaním príliš širokých práv sa trestné konanie nielen predĺži, ale aj predraží. Ak však vymedzíme

⁴² RUŽIČKA, Miroslav ; PÚRY, František; ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 277.

⁴³ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998, s. 57

práva poškodeného príliš úzko, znemožníme poškodenému získať satisfakciu v rámci trestného konania. Nájst' spôsob ideálneho vyváženia týchto práv je veľmi ťažké, čoho dôkazom je aj úprava v trestnom rádu.

Na disproporciu medzi procesnými právami poškodeného a obvineného poukazuje vo svojej monografii J. Jelínek⁴⁴, ako aj kolektív autorov v právnej analýze venovanej procesným právam poškodeného.⁴⁵

Nevyváženosť práv môžeme nájsť v tom, že poškodený nemá na rozdiel od obvineného a jeho obhajcu právo zúčastniť sa vyšetrovacích úkonov a klásť otázky vypočúvaným svedkom.

Postavenie poškodeného je oproti obvinenému znevýhodnené aj v stanovení dôvodov, pre ktoré je poškodený ako svedok oprávnený odoprieť vypovedať. Na rozdiel od obvineného, ktorý môže odoprieť výpoveď vždy a z akýchkoľvek dôvodov, môže poškodený odmietnuť vypovedať len z dôvodov stanovených v § 100 TrŘ. V iných prípadoch môže byť k výpovedi na rozdiel od obvineného donucovaný. To sa však javí ako problematické v situáciách, keď sa poškodený v postavení svedka cíti byť ohrozený a v trestnom konaní mu nebolo priznané postavenie utajovaného svedka. Je treba si uvedomiť, že donútením poškodeného k výpovedi za takejto situácie môže dôjsť k jeho vystaveniu násiliu zo strany obvineného.

Poškodený má rovnako ako obvinený právo nahliadať do spisu s výnimkou protokolu o hlasovaní, robiť si z neho výpisky a zhotovovať si jeho kópie na vlastné náklady (§65 TrŘ). Nerovnosť medzi právami týchto strán konania sa ale prejavuje v prípravnom konaní, keď poškodenému môže byť z dôležitých dôvodov výkon tohto práva odoprený, ale obvinenému a jeho obhajcovi nie je možné odoprieť do spisu nahliadnuť po tom, čo boli upozornení na možnosť preštudovať spis. S tým súvisí aj absencia ustanovenia, ktoré by orgánom činným v trestnom konaní stanovilo pri skončení vyšetrovania povinnosť vyrozumieť nielen obvineného a jeho obhajcu, ale aj

⁴⁴ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998, s. 57-71.

⁴⁵ LANGHANSOVÁ, Hana; KOLÁČKOVÁ, Jana; KOPAL, Jirí. *Právní analýza některých aspektů postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu v českém právním řádu* [online]. Brno : 2007 [cit. 2010-06-10]. Dostupné z WWW: <http://www.llp.cz/_files/file/Analýza_poskozeny.pdf>.

poškodeného a jeho splnomocnenca o možnosti preštudovať spis a podať návrhy na doplnenie dokazovania. Táto nerovnosť znevýhodňuje poškodeného a podľa môjho názoru smeruje aj proti účelu trestného konania, ktorým je mimo iné aj náležité objasnenie skutočností zakladajúcich trestný čin.

Nevyváženosť práv poškodeného a obvineného môžeme pozorovať aj v rámci štádia hlavného pojednávania. Prejavuje sa v tom, že poškodenému je umožnené klásť so súhlasom predsedu senátu otázky vypočúvanému svedkovi, ale na rozdiel od obvineného už nemôže sám vykonať výsluch svedka, a to ani v prípade, že ho sám navrhol. Hlavne z dôvodu funkcie, ktorú má poškodený v trestnom konaní je podľa môjho názoru spomínané znevýhodnenie poškodeného oproti obžalovanému nedôvodné. Poškodený ako osoba, ktorá má často najlepšiu znalosť o trestnom čine a zároveň aj záujem na spravodlivom potrestaní páchatel'a by mal mať plnú možnosť podieľať sa na dokazovaní viny obžalovaného, a to najmä prostredníctvom výsluchu svedkov. Výkon tohto práva môže mať pre poškodeného význam aj z hľadiska dosiahnutia morálnej satisfakcie.

Neprehliadnuteľná je nerovnosť práv poškodeného a obvineného v oblasti možnosti podávať opravný prostriedok proti rozsudku a trestnému príkazu. Obžalovaný je oprávnený podať odvolanie proti výroku, ktoré sa ho priamo dotýkajú, teda proti výroku o vine, treste, ochrannom opatrení a o výroku o náhrade škody. Poškodený môže podať odvolanie len proti výroku o náhrade škody, samozrejme za podmienky, že tento nárok v trestnom konaní uplatnil. Takáto právna úprava je z hľadiska rýchlosti konania a záujmu na čo najrýchlejšom odsúdení a potrestaní páchatel'a legitímna. Naopak problematickejšou sa javí úprava trestného príkazu, ktorá poškodenému neumožňuje podať proti nemu odpor ani vo výroku o náhrade škody.

Z hore uvedeného vyplýva, že aj napriek snahe posilňovať práva poškodeného (zjavnej mimo iného aj zo schváleného vecného zámeru návrhu nového trestného rádu), ostáva poškodený aj pri deklarovanej rovnosti procesných strán v slabšom postavení oproti obvinenému a v trestnom konaní ťahá za kratší koniec.

3. 3 Zastupovanie poškodeného

Poškodený vykonáva svoje práva spravidla osobne. V praxi však môžu nastať situácie, keď poškodený nie je spôsobilý svoje práva vykonávať sám, a preto je potrebné ich výkon zveriť inej osobe, ktorou bude buď zákonný zástupca poškodeného alebo súdom ustanovený opatrovník. Aj pokiaľ poškodený má spôsobilosť sám svoje práva vykonávať, môže sa rozhodnúť, že ich výkon zverí k tomu kvalifikovanej osobe, teda splnomocnencovi.

Ak poškodená osoba nemá plnú spôsobilosť k právnym úkonom (či už na základe rozhodnutia v občianskoprávnom konaní alebo z dôvodu veku), náleží výkon jej práv zákonnému zástupcovi. Podľa rozhodnutia NS ČSR č.13/1987 Sb. Rozh. Tr. však v prípade, že rodič spáchal trestný čin ku škode svojho neplnoletého dieťaťa, nemôže práva poškodeného vykonávať druhý z rodičov ako zákonný zástupca dieťaťa a to z dôvodu možnosti stretu záujmov rodičov a dieťaťa. V takomto prípade je potrebné dieťaťu pre účely trestného konania stanoviť opatrovníka. Pri trestnom stíhaní jedného z rodičov pre trestný čin zanedbania povinnej výživy nie je spravidla vylúčené, aby druhý z rodičov vykonával práva svojho dieťaťa ako jeho zákonný zástupca, samozrejme za podmienky, že neexistujú konkrétne skutočnosti nasvedčujúce tomu, že došlo k stretu záujmov rodičov a dieťaťa (č. 4/2001 Sb. V. s. NSZ).

V prípade, že zákonný zástupca nemôže z dôležitých dôvodov tieto práva vykonávať a súčasne hrozí nebezpečenstvo z omeškania, stanoví predseda senátu a v prípravnom konaní štátny zástupca uznesením poškodenému opatrovníka. Dôležitým dôvodom v zmysle tohto ustanovenia môže byť napríklad spomínaná kolízia medzi záujmami zákonných zástupcov a poškodeného.

Trestní rád však nepamätá na situácie, keď poškodenému vo výkone jeho práv bránia iné závažné dôvody, ako napríklad vážne zranenie, ku ktorému došlo v dôsledku trestného činu. Takýto poškodený, ktorý má plnú spôsobilosť k právnym úkonom (nemá teda zákonného zástupcu), a pritom môže byť v dôsledku svojho zranenia v stave, ktorý

mu nedovoľuje udeliť plnú moc splnomocnencovi. V takomto prípade prichádza do úvahy iba ustanoviť poškodenému opatrovníka podľa 29 občianskeho zákonníka.⁴⁶

Poškodený sa môže dať v trestnom konaní zastupovať splnomocnencom, ktorým môže byť iba osoba s plnou spôsobilosťou k právnym úkonom, a aj keď to býva pravidlom, nemusí mať právnické vzdelanie. Splnomocnenec sa v trestnom konaní preukazuje plnou mocou a je oprávnený činiť za poškodeného návrhy, podávať žiadosti a opravné prostriedky, súčasne sa môže zúčastniť všetkých úkonov, ktorých sa môže zúčastniť poškodený. Práve jemu prísluší vykonávať práva uvedené v § 43 odst. 1 a 3, § 215 odst. 1, 3 a v § 216 odst. 2, nie však poškodenému, ktorého zastupuje. Splnomocnencovi poškodeného sa doručujú všetky písomnosti s výnimkou tých, ktoré obsahujú výzvu poškodenému, aby sám niečo osobne konal.

Poškodený, ktorý v trestnom konaní uplatnil nárok na náhradu škody môže žiadať, aby súd rozhodol o bezplatnej právnej pomoci splnomocnencom, poprípade o právnej pomoci za zníženú odmenu. Bezplatné zastúpenie splnomocnencom alebo zastúpenie za zníženú odmenu viaže TrŘ na splnenie viacerých podmienok. V prvom rade je potrebné, aby poškodený, ktorý žiada o takéto zastúpenie riadne a včas uplatnil svoj nárok na náhradu škody. Musí súčasne osvedčiť, že nemá dostatočné prostriedky na to, aby si hradil náklady na zastúpenie splnomocnencom sám. Dokazovanie týchto skutočností je plne na poškodenom a spočíva v predložení dokladov osvedčujúcich túto skutočnosť (napr. výpis z katastra nehnuteľností, daňové priznanie, výpis z účtu). Aj pri splnení predchádzajúcich podmienok však súd môže rozhodnúť o návrhu poškodeného záporne, a to v prípade, že dospeje k záveru, že vzhľadom na povahu a výšku škody by bolo zastupovanie splnomocnencom nadbytočné. Ak súd rozhodne kladne, ustanoví poškodenému za splnomocnenca advokáta. Súčasná právna úprava síce nepriznáva rovnaké právo poškodenému, ktorý nemá nárok na náhradu škody v trestnom konaní, avšak vecný zámer návrhu nového trestného poriadku už počíta s odstránením tejto nerovnosti medzi oboma skupinami poškodených.

⁴⁶ tamtiež

Pri bezplatnej právnej pomoci, resp. právnej pomoci za zníženú odmenu hradí náklady spojené s pribráním splnomocnenca štát a v rozsudku sa zahŕňajú do nákladov, ktoré je odsúdený povinný nahradiť.

Zvláštny spôsob zastúpenia splnomocnencom zaviedla novela TrŘ č. 265/2001 Sb., a to v podobe inštitútu spoločného splnomocnenca. V prípadoch, keď je počet poškodených trestným činom mimoriadne vysoký a jednotlivý výkon ich práv by mohol byť na ujmu rýchlosti trestného stíhania, môže predseda senátu a v prípravnom konaní sudca na návrh štátneho zástupcu rozhodnúť, že poškodení môžu svoje práva vykonávať len prostredníctvom spoločného splnomocnenca, ktorého si zvolia. Ak by však celkový počet spoločných splnomocnencov v trestnom konaní bol vyšší ako šesť a poškodení by sa medzi sebou nedohodli, učinil by výber medzi splnomocnencami súd.

Toto ustanovenie, ktorého účelom je zabezpečiť možnosť výkonu práv poškodených v trestných konaniach, v ktorých vystupuje v postavení poškodených veľký počet osôb, a to takým spôsobom, aby neboli ohrozené rýchlosť konania a jeho základný účel, nie je niektorými autormi považované za ideálne.

Napríklad podľa názoru J. Jelínka spomínané ustanovenie umožní účelové vylúčenie poškodeného z trestného konania a to za situácie, keď poškodení pochádzajú z rôznych miest a k voľbe spoločného splnomocnenca by bola potrebná vzájomná dohoda medzi týmito osobami.⁴⁷ Okrem toho v trestnom konaní, v ktorom vystupuje niekoľko stoviek, dokonca tisíce poškodených si je len ťažko možné predstaviť, že títo budú schopní sa navzájom kontaktovať, a nieto ešte zhodnúť sa na spoločnom splnomocnencovi.

Ďalšie problémy súvisiace so zastupovaním spoločným splnomocnencom v praxi vznikajú v ekonomickej oblasti. Tie sa prejavujú najmä vo výške a úhrade odmeny spoločného splnomocnenca, v prípadoch keď tento zastupuje veľký počet

⁴⁷ JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení : možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*. 2003, č.2. Dostupné z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2003/03_02/index.html>.

poškodených a trestné konanie prebieha dlhšiu dobu. V. Čeplová⁴⁸ k tomu uvádza príklad z praxe, keď v konkrétnej veci prejednávanej Mestským súdom v Prahe súd priznal 1 138 poškodeným náhradu škody vo výške 28 980 000 Kč. Poškodení boli v trestnom konaní zastúpení šiestimi splnomocnencami, ktorých konečná odmena činila v súhrne asi 33 miliónov Kč. Z ustanovenia § 154 odst. 1 TrŘ pritom vyplýva povinnosť odsúdeného, v prípade, že mu súd uložil povinnosť aspoň čiastočne nahradiť poškodenému škodu spôsobenú trestným činom, nahradiť mu náklady vzniknuté pribráním splnomocnenca. V spomínanej veci by teda bol odsúdený povinný mimo vysokej náhrady škody zaplatiť ešte vyššie náklady na splnomocnenca poškodených. De facto tu dochádza k situácii, kedy povinnosť nahradiť náklady zasahuje odsúdeného citeľnejšie ako trest samotný. Navyše si je len ťažko možné predstaviť, že niektorý odsúdený bude schopný takúto vysokú čiastku zaplatiť. Paradoxne teda môže dôjsť k situácii, keď sa poškodení nikdy nedomôžu svojho právomocne priznaného nároku na náhradu škody.

Za úskalie § 44 odst. 2 TrŘ môžeme považovať aj fakt, že v prípade, že súd vykoná výber medzi vyšším počtom splnomocnencov, neprideliť im súčasne jednotlivé skupiny poškodených, ale ponechá poškodeným možnosť vybrať si splnomocnenca, ktorý ich bude zastupovať. To môže viesť k predlžovaniu trestného konania, pretože súd bude musieť vyčkať na rozhodnutie poškodených.⁴⁹

Osobne za nedostatok spomínaného ustanovenia považujem skutočnosť, že v prípade, ak si poškodení spoločného splnomocnenca nezvolia, dôjde k vylúčeniu ich účasti na trestnom konaní. Nielen, že nebudú mať možnosť získať v trestnom konaní náhradu majetkovej škody, ale bude im odoprený aj výkon ostatných práv priznaných poškodeným

Riešením, ktoré by vyhovovalo aj rýchlosti konania a aj ochrane práv poškodených by mohlo byť zavedenie povinnosti súdu ustanoviť poškodeným spoločného splnomocnenca v prípade, že si ho sami v stanovenej dobe nezvolia alebo sa

⁴⁸ ČEPLOVÁ, Veronika...: Výše odměn zmecněnce v adhézním řízení v případech mimořádně vysokého počtu poškozených (44 odst. 2 TrŘ) : nový druh trestu. *Trestněprávní revue*. 2008, č. 4, s. 111-114.

⁴⁹ tamtiež

na ňom nedohodnú. Tak by poškodeným bola zachovaná možnosť slobodne si spoločného splnomocnenca vybrať a pre prípad, že k dohode nedôjde, vybral by za nich spoločného splnomocnenca súd. Tým, že poškodení by mohli byť zastúpení len jedným splnomocnencom by sa znížili náklady na jeho odmenu a nevznikali by zbytočné priet'ahy v trestnom konaní.

Od zastúpenia splnomocnencom musíme odlišovať prípady, keď v postavení poškodeného vystupuje právnická osoba, za ktorú jedná jej štatutárny orgán, poprípade jej pracovníci alebo členovia, pokiaľ tak stanoví vnútorný predpis alebo je to vzhľadom k ich zaradeniu obvyklé.⁵⁰ Tu totižto nejde o zastúpenie, ale o samotné jednanie právnickej osoby.

3. 4 Prechod práv a právny nástupca poškodeného

Trestní řád pamätá aj na situácie, keď poškodený z dôvodu svojho zániku alebo smrti, nemôže svoje práva v trestnom konaní uplatňovať. Za týmto účelom upravuje v ustanovení § 45 odst. 3 inštitút tzv. právneho nástupníctva. Ide o prechod práv poškodeného na náhradu škody na jeho právnych nástupcov. Spravidla bude právnym nástupcom osoba, ktorá súčasne nemá postavenie poškodeného. Môže však dôjsť k situácii, kedy sa v jednej osobe budú kumulovať obe funkcie.⁵¹

K prechodu práv na právneho nástupcu (univerzálna sukcesia) môže dôjsť v dôsledku úmrtia poškodeného, ak ide o fyzickú osobu, pri zániku právnickej osoby poškodenej trestným činom a pri prechode (prevode) jej práv na inú právnickú osobu. Vzhľadom na charakter tohto prechodu práv sa nevyžaduje, aby došlo k realizácii predchádzajúceho finančného plnenia v prospech poškodeného. Odlišná situácia je v prípade singulárnej sukcesie (napr. poistenie majetku), kedy sa pred prechodom práv

⁵⁰ RUŽIČKA, Miroslav ; PÚRY, František; ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s.289.

⁵¹ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha : Příručky ministerstva spravedlnosti, sv. 54, 1994, s.20

a povinností na právneho nástupcu vyžaduje poskytnutie plnenia poškodenému alebo v jeho prospech.⁵²

Právnym nástupcom poškodeného, ktorý je fyzickou osobou budú jeho dediči. Súd sa však pred priznaním nároku musí zaoberať otázkou, či skutočne ide o právnych nástupcov poškodeného, poprípade či a v akom rozsahu na nich prešiel nárok na náhradu škody (R 16/1993 Sb. Rozh. Tr.).

Právny nástupca má právo uplatniť náhradu škody iba za predpokladu, že poškodenému, do ktorého práv vstupuje skutočne náleží nárok na náhradu škody a súčasne právna úprava umožňuje prechod práv z poškodeného na jeho právneho nástupcu. Dôležité je upozorniť na skutočnosť, že na právneho nástupcu preda len niektoré práva neprechádzajú. Ide o práva spojené s odškodnením bolesti poškodeného a sťaženia spoločenského uplatnenia, ktoré sa viažu na osobu poškodeného, a ktoré preto jeho smrťou zanikajú. TrŘ ďalej v § 310a výslovne uvádza, že na právneho nástupcu neprechádzajú práva ohľadom narovnaní.

Právny nástupca stále pokračuje v právach poškodeného. Je teda nerozhodné, či k smrti alebo zániku poškodeného došlo po alebo pred uplatnením nároku na náhradu škody.

⁵² ČENTÉŠ, Jozef. Uplatnenie nároku na náhradu škody v adhéznom konaní. *Justičná revue*. 2008, č. 12, s. 1689 - 1701.

4. Postavenie poškodeného v jednotlivých štádiách trestného konania

4. 1 Predsúdne štádium trestného konania

Obecná definícia pojmu poškodený, tak ako bola vymedzená vyššie, sa vťahuje na všetky štádia trestného konania, a inak tomu nie je ani v predsúdnej fáze trestného konania, teda v prípravnom konaní.

Prípravné konanie je zákonom upravený postup orgánov činných v trestnom konaní spočívajúci v preverovaní skutočností nasvedčujúcich tomu, že bol spáchaný trestný čin tj. v postupe pred zahájením trestného stíhania a vo vyšetrovaní. Jeho účel a význam sa dá dovodiť z jeho miesta v koncepcii trestného konania. Keďže je český trestný proces založený na koncepcii, v ktorej sa ťažisko trestného konania prenáša na konanie pred súdom, respektíve na hlavné pojednávanie, prislúcha prípravnému konaniu iba akási pomocná úloha. Ide však o významnú fázu trestného konania, ktorá plní dôležité funkcie pre prípadné konanie pred súdom, spočívajúce vo všestrannom objasnení veci pre rozhodnutie, či má byť obvinený vôbec postavený pred súd a pre prípadné podanie obžaloby. Je potrebné si uvedomiť, že táto povaha prípravného konania určuje aj špecifiká postavenia poškodeného oproti jeho postaveniu v ostatných štádiách trestného konania.

Keďže poškodený je často osobou, ktorá trestný čin bezprostredne vnímala, a ktorá sa ním cíti byť bezprostredne dotknutá, nie je prekvapením, že je to práve poškodený, ktorý dáva ako prvý podnet k zahájeniu trestného konania. Môže tak urobiť prostredníctvom trestného oznámenia podaného písomne alebo ústne do protokolu, poprípade iným spôsobom stanoveným v § 59 odst. 1 TrŘ. Význam trestného oznámenia pre poškodeného spočíva okrem snahy o potrestanie páchatel'a aj v tom, že už v trestnom oznámení môže poškodený uplatniť svoj nárok na náhradu škody. Povinnosť prijímať trestné oznámenia majú jednak policajné orgány a jednak štátni zástupcovia, ktorí musia oznamovateľ'a poučiť o zodpovednosti za vedomé nepravdivé údaje. Aby bol oznamovateľ informovaný o tom, ako bolo s jeho oznámením naložené, môže žiadať, aby ho policajný orgán do mesiaca vyrozumel o prijatých opatreniach.

Otázkou, ktorá v súvislosti s podávaním trestného oznámenia vyvstáva je, či poškodený ako oznamovateľ má právo na kópiu protokolu o podaní trestného oznámenia. Je zjavné, že ako náhle dôjde na podklade trestného oznámenia k vykonaniu neodkladných alebo neopakovateľných úkonov, poprípade k spísaniu úradného záznamu o zahájení úkonov trestného konania, teda okamihom, kedy trestné konanie vôbec začína, prísluší poškodenému právo nahliadať do spisu a robiť si z neho na svoje náklady kópie. Otázkou teda je, či oznamovateľ má právo na túto kópiu aj pred tým, než vôbec došlo k spísaniu úradného záznamu o zahájení úkonov v trestnom konaní. Domnievam sa, že poškodený toto právo má. Protokol o podaní trestného oznámenia je totižto zachytením toho, čo oznamovateľ sám uviedol, dokonca na konci výsluchu o skutočnostiach stanovených TrŘ je mu protokol poskytnutý k nahliadnutiu a podpisu, ktorým potvrdzuje, že súhlasí s obsahom trestného oznámenia. Pokiaľ je oznamovateľovi umožnené do protokolu nahliadnuť a oboznámiť sa s písomným zachytením vlastného trestného oznámenia, zdá sa mi nelogický postup policajných orgánov, ktorého som bola sama svedkom, upierať poškodenému možnosť získať kópiu tohto protokolu. Je pravdou, že TrŘ orgánom činným v trestnom konaní výslovne povinnosť poskytnúť oznamovateľovi kópiu protokolu o podaní trestného oznámenia neukladá, nepochybné je však aj to, že TrŘ im takýto postup ani nezakazuje. Ešte za menej pochopiteľný považujem takýto postup voči poškodenému v trestnom konaní, ktorý si kópiu protokolu bude môcť obstaráť už po zahájení úkonov trestného konania.

Ako som už vyššie načrtla, orgány činné v trestnom konaní sa často stretávajú s problémom vymedzenia okruhu osôb, s ktorými je potrebné ako s poškodenými jednať. O to viac to platí pre predsúdne štádium trestného konania, v ktorom je množstvo informácií známych policajnému orgánu značne obmedzené na to, aby bolo možné urobiť jednoznačný záver o tom, kto postavenie poškodeného má a kto nie. Aby nedošlo k skráteniu práv poškodených, je potrebné v pochybnostiach jednať ako s poškodeným s každým, kto tvrdí, že takéto postavenie má.

Pred zahájením trestného stíhania, môže policajný orgán vyzvať poškodeného (ako aj iné právnické a fyzické osoby), aby sa dostavil k podaniu vysvetlenia. Poškodený je povinný sa k podaniu vysvetlenia dostaviť, ak tak neurobí, môže byť predvedený. Pri podávaní vysvetlenia má zaručené právo na právnu pomoc.

Problémom predsúdneho štádia trestného konania vo vzťahu k poškodeným, na ktorý poukazujú hlavne nevládne organizácie poskytujúce pomoc obetiam trestných činov, je nevhodný prístup policajných orgánov k osobe poškodeného, ktorý môže poškodený pociťovať ako tzv. sekundárnu viktimizáciu. Na túto skutočnosť poukazuje aj viktimologický výskum Bieleho kruhu bezpečia⁵³ zameraný na obeť trestných činov, v ktorom 20 z 21 dotazníkových respondentov uviedlo, že najviac ich bezprostredne po čine prekvapilo nevhodné správanie Polície. Respondenti uvádzali ako problém napr.: „Jednanie polície. Nebola nám poskytnutá vôbec žiadna ochrana a pritom páchatel' bol na úteku...“, „...Snaha polície presvedčiť ma, že som si celú vec (znásilnenie) vymyslela“.

Orgány činné v trestnom konaní, a to predovšetkým policajné orgány, ktoré najčastejšie prichádzajú do kontaktu s poškodeným bezprostredne po trestnom čine, majú povinnosť pri výkone úkonov trestného konania jednat' s poškodeným spôsobom, ktorý šetrí jeho osobnosť a Ústavou zaručené práva. V súlade s touto povinnosťou by mali k poškodeným pristupovať šetrne, s rešpektom a pochopením tak, aby poškodený nepociťoval ich postup ako ďalšie príkorie. V tomto smere by bolo vhodné zaistiť policajným orgánom psychologické školenia, na ktorých by sa naučili ako k takýmto osobám pristupovať.

V rámci prípravného konania je význam postavenia poškodeného zdôraznený v konaní o trestných činoch, ktoré sú v taxatívnom zozname § 163a TrŘ. Zahájenie trestného stíhania pre uvedené trestné činy je totiž viazané na súhlas poškodeného.

⁵³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila ; VYTOUŠOVÁ, Petra, et al. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů : Příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada, 2007, s. 144-145.

4. 2 Konanie pred súdom a adhézne konanie

Najdôležitejšou časťou trestného procesu je konanie pred súdom. Práve v tomto štádiu trestného konania (predovšetkým v hlavnom pojednávaní) sa riešia meritórne otázky, a to otázky viny a trestu, popřípade ochranného opatrenia a otázky náhrady škody.⁵⁴

Z pohľadu postavenia poškodeného je konanie pred súdom dôležité z hľadiska možnosti jeho aktívnej účasti na tomto konaní a možnosti dosiahnuť výkonom svojich práv satisfakciu voči obžalovanému. Výlučne v tomto štádiu prichádza do úvahy, aby poškodenému bol priznaný nárok na náhradu majetkovej škody spôsobenej trestným činom.

Aj v tomto štádiu trestného konania je veľmi dôležité rozlišovanie dvoch skupín poškodených, a to poškodených, ktorí podľa zákona nemajú nárok na náhradu škody v trestnom konaní a poškodených, ktorým zákon tento nárok priznáva. Prvá skupina poškodených v konaní pred súdom vykonáva svoje procesné práva spočívajúce predovšetkým v práve nahliadať do spisu, činiť návrhy na doplnenie dokazovania, zúčastniť sa na hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí konanom o dovolaní, v práve dať sa zastupovať splnomocnencom a v práve vyjadriť sa k veci pred skončením konania v záverečnej reči. Tí poškodení, ktorým zákon priznáva nárok na náhradu škody, môžu v konaní pred súdom uplatniť aj ďalšie práva, z ktorých najdôležitejšie je právo navrhnúť, aby súd v odsudzujúcom rozsudku uložil odsúdenému povinnosť nahradiť poškodenému trestným činom spôsobenú majetkovú škodu. Ak toto právo využijú, stávajú sa subjektom adhézneho konania.

4. 2. 1 Všeobecne k adhéznemu konaniu a jeho významu

Adhézne konanie je súčasťou trestného konania, v ktorom sa prejednáva nárok poškodeného na náhradu škody spôsobenej trestným činom. Adhézne konanie však netvorí samostatnú, časovo a formálne oddelenú časť trestného konania, ale splyva

⁵⁴ RUŽIČKA, Miroslav ; PÚRY, František; ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s.402.

s ním, najmä pokiaľ ide o dokazovanie.⁵⁵ To naznačuje aj význam slova adhesion, čiže prilnutie. Aj napriek tomu, že je pojem adhézne konanie často používaný, zákon ho vôbec pozná.⁵⁶

Prilnutie adhézneho konania k línii trestného procesu je definované v ust. § 43 a nasl. trestného rádu, jeho procesná dynamika v ust. § 206 odst. 2, 3, 4 trestného rádu, procesné ukončenie konania v ust. § 228, resp. § 314 trestného rádu, a ďalej potom odkazujúcim ust. § 229 trestného rádu.⁵⁷

Z úpravy adhézneho konania v TrŘ môžeme vyvodit' jeho charakteristické rysy. Je preňho v prvom rade príznačné, že v jeho rámci súd rozhoduje o náhrade škody podľa hmotného práva (napr. občianskeho zákonníka, zákonníka práce), a to vo forme trestného konania. Ako subjekt adhézneho konania vystupuje iba poškodený, ktorý má podľa zákona proti obžalovanému nárok na náhradu škody a tento nárok v trestnom konaní aj skutočne uplatnil. V adhéznom konaní sa na rozdiel od zvyšku trestného konania (až na výnimky) neuplatňuje zásada oficiality a súd o uplatnenom nároku rozhoduje výlučne na základe návrhu poškodeného, ktorým je pri svojom rozhodovaní viazaný, a to v zmysle zásady „ne ultra petita partium“. Nemôže teda poškodenému priznať nárok na náhradu vyššej škody než tej, ktorá bola uvedená v návrhu.

Dôležité je pripomenúť, že v rámci adhézneho konania súd rozhoduje iba o majetkovej škode, ktorá vznikla poškodenému trestným činom. Za majetkovú škodu sa považuje ujma, ktorá nastala v majetkovej sfére poškodeného a je objektívne vyjadriteľná v peniazoch, ako aj príslušenstvo nároku, napr. úroky z omeškania. K tomu, čo sa za majetkovú škodu pre účely adhézneho konania nepovažuje existuje bohatá judikatúra. Tá vylučuje, aby v trestnom konaní bolo priznané vydanie neoprávneného majetkového prospechu a takéto rozhodnutie vyhradzuje občianskoprávnemu konaniu (č. 7/ 1987 Sb. rozh. Tr.). Tak v trestnom konaní nie je

⁵⁵ LÁTAL, Jaroslav. :Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení. *Právní rozhledy*. 1994, č. 10, s. 345-349.

⁵⁶ SLUNSKÝ, Petr. Vazba adhezního řízení na občanské právo a civilní proces. *Bulletin advokacie*. 2001, č. 3, s. 61-71.

⁵⁷ tamtiež

napríklad možné rozhodnúť o vydaní úplatku, ktorý bol získaný ako neoprávnený majetkový prospech. V trestnom konaní je možné uplatniť ako majetkovú škodu náhradu nákladov spojených s pohrebom a náklady na výživu pozostalých, nie však výdaje na postavenie pomníka pre usmrtenú osobu, ktoré boli vynaložené ešte za jej života (č. 53/1983 Sb. rozh. Tr.). Z rozhodovacej praxe súdov taktiež vyplýva, že nárok štátu na zaplatenie dane nie je nárokom na náhradu škody spôsobenej trestným činom skrátenia dane, ale nárokom vyplývajúcim priamo zo zákona (č. 34/1987 Sb. rozh. Tr.). Aby mohol poškodený svoj nárok na náhradu majetkovej škody uplatniť v trestnom konaní, musí ísť na viac o škodu, ktorá vznikla v príčinnej súvislosti s trestným činom a zároveň je krytá zavinením obvineného.

Vecný zámer nového trestného rádu však počíta do budúcnosti s možnosťou žiadať v adhéznom konaní mimo priznania nároku na náhradu majetkovej škody, aj vydanie bezdôvodného obohatenia a v prípade, že trestným činom dôjde ku vzniku morálnej alebo inej škody, tiež nárok na primerané morálne zadosťučinenie. Primerané morálne zadosťučinenie by pritom malo mať formu paušálnej čiastky, ktorej výška má byť stanovená prevádzacím predpisom.

Spomenuté obmedzenie rozhodovania súdu iba na rozhodovanie o majetkovej škode, je snáď jedinou nevýhodou adhézneho konania oproti konaniu občianskoprávnemu. V ostatných smeroch je pre poškodeného adhézne konanie výhodnejšie. V prvom rade je potrebné si uvedomiť, že v trestnom konaní stačí uplatniť svoje práva jednoduchým a bezplatným spôsobom, v občianskoprávnom konaní je potrebné za týmto účelom podať obžalobu, ktorá je na viac viazaná na zaplatenie súdneho poplatku. Druhou výhodou uplatnenia nároku v trestnom konaní je jeho rýchlosť oproti konaniu občianskoprávnemu, ktoré často trvá aj niekoľko rokov. V neposlednom rade, je za výhodu možno považovať zastavenie behu premlčacej lehoty pre premlčanie nároku poškodeného. Táto lehota po dobu trestného konania, v ktorom sa o nároku rozhoduje nebeží a po vydaní právomocného rozhodnutia činí premlčacia doba 10 rokov od udalosti, ktorou ku škode došlo. Bez takéhoto rozhodnutia sa právo

poškodeného na náhradu škody premlčí po uplynutí dvoch rokov od doby, kedy sa poškodený o svojom práve dozvedel.⁵⁸

4. 2. 2 Uplatnenie nároku na náhradu škody

Poškodenému, ktorému trestným činom vznikla majetková škoda, priznáva TrŘ právo uplatniť nárok na jej náhradu v trestnom konaní. Na rozdiel od zvyšku trestného konania, ktoré sa vedie z úradnej povinnosti, je adhézne konanie viazané na návrh poškodeného. Súd teda nikdy nerozhoduje o nároku poškodeného na náhradu škody z úradnej moci, a preto, ak má poškodený záujem na priznaní náhrady škody v rámci trestného konania, musí svoj nárok uplatniť.

Nárok na náhradu majetkovej škody je treba v trestnom konaní uplatniť spôsobom a formou, ktoré nevzbudzujú pochybnosť o tom, či poškodený skutočne požaduje, aby súd o jeho nároku na náhradu škody v trestnom konaní rozhodol.

Návrh, aby súd v odsudzujúcom rozsudku uložil obžalovanému povinnosť nahradiť poškodenému škodu spôsobenú trestným činom je oprávnený podať predovšetkým poškodený. V prípade, že nemá plnú spôsobilosť k trestným úkonom, podáva za neho návrh jeho zákonný zástupca, poprípade opatrovník. Podľa § 51 TrŘ je oprávnený za poškodeného podať tento návrh aj jeho splnomocnenec. Keďže práva súvisiace s nárokom na náhradu škody prechádzajú aj na právnych nástupcov poškodeného, môžu aj títo podať návrh a to v prípade, že tak neurobil poškodený. Právni nástupcovia poškodeného však nemôžu uplatniť náhradu čisto osobných nárokov poškodeného, ktorými sú bolestné a sťaženie spoločenského postavenia.

Poškodený (prípadne osoby, ktoré sú oprávnené podať návrh za poškodeného) musí nárok na náhradu škody uplatniť voči konkrétnemu obvinenému. Pokiaľ teda škodu spôsobí viac obvinených, musí poškodený uplatniť náhradu voči každému z nich a to tak, že obvinení za škodu budú zodpovedať spoločne a nerozdielne, alebo podľa miery svojho zavinenia. To má význam z toho dôvodu, že súd je návrhom poškodeného

⁵⁸ ROD, Jiří. Poškozený v trestním řízení a jeho možnosti k úhradě škody. *Právo a podnikání*. 2005, 14, č. 3, s. 19-26.

viazaný a nemôže mu priznať náhradu škody od obvineného, voči ktorému svoj nárok riadne a včas neuplatnil.

Z návrhu musí byť podľa § 43 odst. 3 TrŘ jasné, z akých dôvodov a v akej výške sa návrh uplatňuje. K označeniu dôvodov spravidla postačí tvrdenie, že skutkom, pre ktorý je obvinený stíhaný vznikla poškodenému majetková škoda (II/1962 Sb. rozh. Tr.). Čo sa výšky týka, je potrebné v návrhu uviesť presnú alebo minimálnu čiastku, ktorú poškodený požaduje. Pre rozhodnutie súdu o nároku na náhradu škody by preto nebolo dostačujúce prehlásenie poškodeného, že svoj nárok uplatňuje a to vo výške, ktorá bude v trestnom konaní zistená. Výšku škody je poškodený oprávnený upresňovať a meniť až do doby, keď sa súd odoberie k záverečnej porade.⁵⁹ Preto, ak poškodený riadne a včas uplatní svoj nárok, môže ho v trestnom konaní upresniť o úroky z omeškania, a súd mu ich náhradu prizná, aj keď neboli súčasťou pôvodného návrhu.

Podmienkou pre rozhodnutie súdu o nároku na náhradu majetkovej škody je taktiež jeho včasné uplatnenie. TrŘ v ustanovení §43 odst. 3 stanoví, že návrh je potrebné urobiť najneskôr v hlavnom pojednávaní, pred zahájením dokazovania. Predseda senátu sa na začiatku hlavného pojednávania, po prečítaní obžaloby za týmto účelom poškodeného opýta, či navrhuje, aby bola obžalovanému uložená povinnosť nahradiť škodu spôsobenú trestným činom, poprípade v akom rozsahu. Ak sa poškodený k hlavnému pojednávaniu nedostaví, prečíta sa zo spisu jeho návrh na náhradu škody. Po tomto okamihu už nie je možné nárok na náhradu škody riadne uplatniť. Lehota pre jeho uplatnenie je totiž lehotou procesnou a nie je možné ju navrátiť. Ak by teda poškodený predsa podal návrh po tejto lehote, pôjde o návrh oneskorený a súd rozhodne (podľa analógie §44 odst. 3 a §206 odst. 4 TrŘ) uznesením o tom, že poškodený nárok na náhradu škody nemôže v trestnom konaní uplatňovať.

V TrŘ však nenájdeme ustanovenie, ktoré by vymedzilo okamih, od ktorého môže poškodený svoj nárok na náhradu škody uplatniť. J. Látal⁶⁰ k tomu uvádza, že za riadne uplatnený nárok na náhradu škody je treba za splnenia ďalších podmienok

⁵⁹ LÁTAL, Jaroslav. :Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení. *Právní rozhledy*. 1994, č. 10, s. 345-349.

⁶⁰ tamtiež

považovať aj návrh, ktorý uplatní poškodený už v trestnom oznámení. Vyplýva to najmä z ustanovenia § 59 odst. 2 TrŘ, podľa ktorého, ak je oznamovateľom súčasne poškodený, vypočuje ho policajný orgán tiež k tomu, či žiada, aby súd rozhodol o jeho nároku na náhradu škody.

V určitých prípadoch však poškodený, ktorému vznikla trestným činom majetková škoda, nemôže svoj nárok uplatniť v trestnom konaní. Návrh na rozhodnutie súdu o nároku poškodeného na náhradu škody nie je možné podať, ak o tomto nároku poškodeného bolo rozhodnuté v občianskoprávnom konaní. Ak by takýto poškodený predsa učinil návrh, súd je povinný ho poučiť, inak uznesením vysloví, že nemá právo uplatňovať nárok na náhradu škody v trestnom konaní. Na prekážku rozhodnutiu o nároku v trestnoprávnom konaní však nie je, ak občianskoprávne konanie prebieha, pokiaľ ešte nedošlo k vydaniu rozhodnutia. Naopak, riadne uplatnenie nároku na náhradu škody v trestnom konaní tvorí prekážku litispendencie podľa OSŘ, ak žaloba v občianskom súdnom konaní bola podaná až po podaní návrhu na priznanie náhrady škody v trestnom konaní. Aby sa predišlo uloženiu už splnenej povinnosti, nerozhodne súd o priznaní nároku na náhradu majetkovej škody, ktorá síce vznikla v dôsledku trestného činu, ale ktorá už bola obvineným nahradená.

4. 2. 3 Zaistenie nároku

V trestnom konaní môže dôjsť k situácii, kedy vznikne dôvodná obava, že uspokojenie nároku poškodeného na náhradu škody spôsobenej trestným činom bude marené alebo sťažované. Aby aj za týchto okolností bolo poškodenému umožnené priznanú náhradu naozaj získať, upravuje TrŘ v § 47 - § 49 možnosť zaistiť nárok poškodeného na majetku obvineného až do predpokladanej výšky škody.

O zaistení majetku rozhoduje v prípravnom konaní štátny zástupca, a to na návrh alebo aj bez návrhu poškodeného. V konaní pred súdom je toto rozhodnutie vyhradené súdu na návrh štátneho zástupcu alebo poškodeného. Rozhodnutie súdu popr. štátneho zástupcu je viazané na splnenie podmienky dôvodnej obavy, že uspokojenie nároku poškodeného na náhradu škody bude sťažované alebo marené. Pôjde predovšetkým o prípady, keď obvinený bude skrývať alebo predávať svoj majetok, poprípade ho

daruje blízkym, a to za účelom zmarenia alebo s'ťaženia uspokojenia nároku poškodeného (R II/ 1962).

Keďže je v praxi pomerne časté, že páchatelia sa všemožným spôsobom snažia zabezpečiť svoj majetok tak, aby bol pre orgány činné v trestnom konaní nezasiahnutelný, bolo by účelné, keby zákon stanovil týmto orgánom povinnosť zisťovať, akým majetkom by nárok poškodeného mohol byť zaistený a poučiť poškodeného o jeho práve navrhnúť jeho zaistenie. Je zrejmé že poškodený ma často len obmedzené možnosti k tomu, aby zistil, ktoré veci sú vo vlastníctve obvineného a v prípade, že svoje právo neuplatní už v prípravnom konaní, môže sa stať, že obvinený svoj majetok prevedie na iné osoby, a tým znemožní uspokojenie jeho nároku.

Ak poškodený alebo štátny zástupca podáva návrh na zaistenie nároku poškodeného, mal by v ňom uviesť z akých dôvodov o zaistenie žiada a ak má znalosť o majetku obvineného, tiež majetok, na ktorom by mohol byť tento nárok zaistený. Zaistiť je pritom možné akýkoľvek majetok (okrem majetku uvedeného v § 47 odst. 5 TrŘ), za podmienky, že môže byť predmetom súdneho výkonu rozhodnutia. Všeobecne nemôže byť predmetom zaistenia majetok, ktorý obvinený získal odcudzením alebo spreneverou. Na druhej strane však súd v rozhodnutí č. 15/1999 judikoval, že je možné zaistiť nárok poškodeného na nehnuteľnosti, ktoré obvinený získal trestným činom podvodu spáchanom voči poškodenému.

Ak súd, popřípade štátny zástupca dospeje k názoru, že dôvodná obava predpokladaná v zákone existuje, rozhodne uznesením, v ktorom zakáže obvinenému nakladať s vecami uvedenými v uznesení alebo vecami, ktoré pri výkone rozhodnutia budú spísané, tieto veci previesť na niekoho iného alebo ich zaťažiť. Ak by obvinený po oznámení tohto uznesenia previedol alebo zaťažil zaistený majetok, išlo by o úkony absolútne neplatné.⁶¹ To však neplatí o úkonoch smerujúcich k bezprostrednému odvráteniu škody.

⁶¹ RUŽIČKA, Miroslav ; PÚRY, František; ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s.259.

Obvinený má často z rôznych dôvodov záujem na tom, aby veci, ktoré majú byť predmetom zaistenia mohol naďalej využívať alebo s nimi nakladať. V takom prípade môže predísť zaisteniu svojho majetku zložením peňažnej istoty na účet súdu, z ktorej sa bude hradiť náhrada škody, ak ju súd poškodenému v trestnom konaní prizná. Tento postup je výhodnejší aj pre poškodeného a dokonca i pre štát, pretože k úhrade škody môže dôjsť priamo z peňažných prostriedkov na účte, bez potreby predávať zaistený majetok a tým aj pomerne rýchlo.

Ak pominie dôvod, pre ktorý bol majetok zaistený, zaistenie sa uznesením zruší. Zaistenie sa zruší aj v prípade, že konanie bolo zastavené alebo ak bol vydaný zprostujúci rozsudok. Pre prípad, že poškodený bude súdom v odsudzujúcom rozsudku odkázaný so svojim nárokom na občianskoprávne konanie, stanoví TrŘ, že zaistenie majetku sa zruší po uplynutí dvoch mesiacov od právnej moci odsudzujúceho rozsudku. Táto lehota má poškodenému zaručiť dostatok času na to, aby podal príslušnú žalobu na občianskom súde a zaistil svoje nároky prostredníctvom predbežného opatrenia.⁶² Proti uzneseniu o zrušení zaistenia môže poškodený podať opravný prostriedok, ktorý má odkladný účinok.

4. 2. 4 Rozhodovanie o nároku poškodeného

Súd v rámci adhézneho konania rozhoduje o riadne a včas uplatnenom nároku poškodeného, a to trojakým spôsobom: 1. prizná poškodenému plnú výšku náhrady škody, 2. prizná poškodenému náhradu časti jeho nároku a so zbytkom ho odkáže na konanie vo veciach občianskoprávných, 3. odkáže poškodeného s celým nárokom na občianskoprávne konanie.

V niektorých prípadoch však súd o uplatňovanom nároku vôbec nerozhoduje. Pôjde spravidla o postup podľa § 206 odst. 3 a 4 TrŘ, čiže o postup, keď osobe uplatňujúcej práva poškodeného výkon žiadneho z nich alebo niektorých práv neprísluší. Podľa § 206 odst. 3 bude súd postupovať v prípade, keď osoba, ktorá uplatňuje akékoľvek právo (teda aj nárok na náhradu škody) nie je vôbec príslušná

⁶² ROD, Jiří. Poškozený v trestním řízení a jeho možnosti k úhradě škody. *Právo a podnikání*. 2005, 14, č. 3, s. 19-26.

práva poškodeného vykonávať. V takomto prípade súd rozhodne uznesením o tom, že sa táto osoba ako poškodený nepripúšťa k hlavnému pojednávaniu. V prípade, že poškodený síce nie je v trestnom konaní oprávnený uplatňovať nárok na náhradu škody, ale ostatné práva poškodeného mu podľa zákona príslužia, rozhodne súd uznesením, že poškodený nemôže v trestnom konaní uplatňovať nárok na náhradu škody (§ 206 odst. 4). Výkon ostatných práv poškodeného teda ostáva týmto uznesením nedotknutý. Proti týmto uzneseniam sa poškodený nemôže brániť podaním sťažnosti, v čom vidím nedostatok právnej úpravy. Keďže ide o rozhodnutie, ktoré úplne alebo čiastočne vylučuje výkon práv poškodeného v trestnom konaní, a tým výrazne zasahuje do jeho práv, malo by byť preskúmateľné.

V prípade, že poškodený riadne a včas uplatnil v trestnom konaní svoj nárok na náhradu škody a súčasne súd nebude postupovať podľa § 206 odst. 3 a 4 TrŘ a trestné konanie skončí vydaním rozsudku, rozhodne súd jedným z troch spomínaných spôsobov. Ak trestné konanie končí vydaním sprostujúceho rozsudku, neostáva súdu iná možnosť, ako odkázať poškodeného podľa § 229 odst. 3 na občianskoprávne konanie, popr. na konanie pred iným príslušným orgánom. V odsudzujúcom rozsudku však môže súd rozhodnúť o nároku poškodeného ktorýmkoľvek zo spomínaných spôsobov.

Ak súd rozhodol odsudzujúcim rozsudkom za trestný čin, ktorým bola poškodenému spôsobená majetková škoda, pričom výška nároku poškodeného bola v trestnom konaní dokázaná a súčasne neexistuje zákonná prekážka pre rozhodnutie o priznaní nároku, postupuje súd podľa § 228 TrŘ. Za splnenia týchto podmienok je súd povinný rozhodnúť o nároku poškodeného a nesmie ho zbytočne odkazovať na občianskoprávne alebo iné konanie. Ak je výška škody v trestnom konaní riadne dokázaná, prizná súd poškodenému celú výšku náhrady škody.

Za podmienok, keď je v trestnom konaní dokázaná iba časť uplatňovaného nároku, rozhodne súd v odsudzujúcom rozsudku o priznaní časti nároku a so zbytkom jeho nároku ho podľa § 229 odst. 2 TrŘ odkáže na občianskoprávne konanie.

V prípade, že výsledky dokazovania neposkytujú podklad pre stanovenie povinnosti k náhrade škody alebo, ak by pre vyslovenie tejto povinnosti bolo potrebné vykonať ďalšie dokazovanie, ktoré presahuje potreby trestného stíhania, rozhodne súd

na základe ustanovenia § 229 odst. 1 TrŘ tak, že, poškodeného s celým jeho nárokom odkáže na občianskoprávne konanie. Toto rozhodnutie má dôležité dôsledky pre beh premlčacej lehoty, pretože až do doby vydanie rozhodnutia sa premlčacia lehota zastaví a jej beh pokračuje až po jeho právnej moci.⁶³ To znamená, že pokiaľ sa vedie trestné konanie, nemôže dôjsť k premlčaniu nároku poškodeného na náhradu škody.

Pokiaľ súd aspoň z časti priznal poškodenému nárok na náhradu škody, má poškodený právo do jedného roka od právnej moci takéhoto rozsudku, podať návrh, aby bola obvinenému uložená povinnosť hradiť náklady súvisiace s účasťou poškodeného v trestnom konaní. Jednoročná lehota, je lehotou prekluzívnou, a preto po jej uplynutí nárok poškodeného zaniká.

Ak poškodený nesúhlasí s rozhodnutím súdu o náhrade škody, môže proti výroku o náhrade škody podať odvolanie. Judikatúra však vylučuje odvolanie proti výroku, ktorým súd poškodeného odkazuje s nárokom na občianskoprávne konanie, z dôvodu vydania sprost'ujúceho rozsudku. Takýmto opravným prostriedkom by sa totiž poškodený de facto domáhal vydania odsudzujúceho rozsudku, pretože jedine v takom rozsudku je možné poškodenému priznať nárok na náhradu škody. Keďže TrŘ poškodenému nepriznáva právo podať odvolanie proti rozhodnutiu o vine obžalovaného, je takýto opravný prostriedok neprípustný.⁶⁴

Na záver je dôležité zmieniť sa ešte o zvláštnej forme rozhodnutia, v ktorej samosudca môže v prípade, ak rozhoduje iba na podklade spisu bez prejednaní vecí v hlavnom pojednávaní, rozhodnúť nielen o vine a treste, ale aj o náhrade škody, a to vydaním trestného príkazu. Ide o významný inštitút, a to nielen z hľadiska náhrady škody, ale i kvôli jeho častému uplatňovaniu v súdnej praxi. Viac než polovica trestných vecí totižto končí práve vydaním trestného príkazu.⁶⁵

⁶³ RUŽIČKA, Miroslav ; PÚRY, František; ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s.467.

⁶⁴ tamtiež, s. 513

⁶⁵ JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení : možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*. 2003, č.2. Dostupné z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2003/03_02/index.html>.

V prípade, že je o nároku poškodeného na náhradu škody rozhodnuté v trestnom príkaze, je poškodený v nevýhodnejšom postavení ako by bol, keby o rovnakom nároku rozhodol súd rozsudkom. Poškodený totiž na rozdiel od rozsudku vo výroku o náhrade škody, nemá možnosť podať proti trestnému príkazu riadny opravný prostriedok, a to ani vo výroku o náhrade škody. Nielen že sa proti nemu nemôže brániť v prípade, keď súd rozhodol nesprávne, ale nemá možnosť domáhať sa prieskumu ani v prípade, že súd o jeho nároku vôbec nerozhodol napriek tomu, že k takému rozhodnutiu mal všetky podklady. Takýto právny stav je nežiaduci z dvoch dôvodov. Prvým je, že znevýhodňuje poškodeného oproti obvinenému, pretože obvinený ako aj osoby, ktoré by mohli v jeho prospech podať odvolanie majú možnosť napadnúť trestný príkaz odporom. Druhý dôvod spočíva v nemožnosti poškodeného účinne brániť svoj nárok na náhradu škody v trestnom konaní. Do budúca by však nápravu mal priniesť nový trestní rád, ktorého vecný zámer počíta so zakotvením práva poškodeného podať odpor proti trestnému príkazu.

4. 3 Postavenie poškodeného v rámci rozhodovania o odklonoch

V devedesiatych rokoch 20. storočia sa aj v Českej republike začali presadzovať nové prístupy tzv. restoratívnej justície, ktoré prispeli k zavedeniu mimotrestných prístupov a alternatívnych postupov do trestného práva procesného.⁶⁶ Dôvodom boli stále narastajúce problémy trestnej justície, ktorá nedokázala bojovať s problémami preťaženia súdov, preplnených väzníc, s nízkou účinnosťou trestov a nedostatočnou ochranou obetí. Restoratívnu justíciu definovala aliancia nevládných organizácií pôsobiacich pri OSN ako proces, pri ktorom všetky strany, ktoré majú účasť na trestnom čine, sa spoločne stretávajú za účelom kolektívneho posúdenia riešenia nepriaznivých následkov trestného činu a jeho budúcich následkov. Tento koncept zdôrazňuje potrebu riešenia konfliktu medzi páchatelom a obeťou, ktorý vznikol v dôsledku trestného činu a potrebu vytvárania takých podmienok, ktoré umožnia odstránenie následkov trestnej činnosti. V českom trestnom práve došlo k jeho

⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád : komentář II. díl*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 2318.

uplatneniu predovšetkým zavedením úpravy tzv. odklonov do trestného práva procesného.

Odklonom sa rozumie odchýlka od typického, tradičného priebehu trestného konania, ktorá predstavuje alternatívu trestného konania pred súdom.⁶⁷ Súčasná česká právna úprava pozná niekoľko typov odklonov a to: podmienené zastavenie trestného stíhania, narovnanie, podmienené odloženie podania návrhu na potrestanie, odstúpenie od trestného stíhania mladistvého a v širšom zmysle býva za odklon považovaný aj trestný príkaz.

Z pohľadu postavenia poškodeného došlo zavedením odklonov k posilneniu pozície poškodeného v tom zmysle, že mu umožňuje rýchlejšie a podstatne jednoduchšie dosiahnutie náhrady spôsobenej škody ako by tomu bolo pri klasickom priebehu trestného konania alebo v konaní občianskoprávnom. Nezanedbateľné je aj pôsobenie odklonov na urovanie konfliktných vzťahov medzi páchatelom a poškodeným. Pre poškodeného má význam ale aj skutočnosť, že sa odklony v niektorých svojich dôsledkoch približujú trestom, a tým umožňujú poškodenému dosiahnuť morálnu satisfakciu z „potrestania“ páchatel'a.⁶⁸

V tejto časti sa budem venovať odklonom iba v súvislosti s úlohou poškodeného pri rozhodovaní o ich uplatnení. Považujem preto za potrebné zmieniť sa len stručne o všeobecných podmienkach pre možnosť ich aplikácie. Takými sú predovšetkým menšia spoločenská škodlivosť trestného činu, pre ktorý sa má niektorý z odklonov uplatniť, vyjadrená nízkou sadzbou trestu odňatia slobody, súhlas páchatel'a a poškodeného s ich použitím, náhrada škody alebo iné opatrenia k jej úhrade, a skutočnosť, že sa ich uplatnenie javí ako dostačujúce z hľadiska účelu trestného konania.

Jedným z možných spôsobov ako sa odchýliť od klasického priebehu trestného konania končiaceho vyslovením viny a uložením trestu obvinenému je použitie inštitútu

⁶⁷ SUCHÝ, Oldřich. Odklon v trestním řízení. *Právník*. 1991, č. 3, s. 248-255.

⁶⁸ ŠČERBA, Filip. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue* [online]. 2009, 2, [cit. 2010-06-23]. Dostupný z WWW: <http://www.ipravnik.cz/cz/pd_5/art_5781/odklon-jako-sankcni-opatreni.aspx>.

podmienečného zastavenia trestného stíhania podľa § 307 TrŘ, ktoré spočívajú v dočasnom zastavení trestného stíhania za splnenia zákonom stanovených podmienok s tým, že pokiaľ obvinený v skúšobnej dobe splní stanovené podmienky, dôjde k definitívnemu zastaveniu trestného konania. Použitie tohto inštitútu je viazané na splnenie viacerých podmienok, z dôvodu tematického zamerania tejto práce nás však bude zaujímať iba tá, ktorá má pre poškodeného bezprostredný význam. Touto podmienkou je náhrada škody spôsobenej trestným činom alebo uzatvorenie dohody o jej náhrade, poprípade prijatie iných opatrení k jej náhrade. Otázkou v prvom rade je o náhradu akej škody v tomto prípade ide. Keďže zákon na rozdiel od úpravy narovnania neuvádza okrem škody žiadne iné ujmy dovodzuje sa, že škodou sa pre účely podmienečného zastavenia trestného stíhania rozumie škoda uplatniteľná v adhéznom konaní, čiže škoda majetková.⁶⁹ Alternatívou k okamžitej náhrade škody je uzatvorenie dohody o jej náhrade, či v písomnej alebo ústnej podobe. Z dôvodu právnej istoty poškodeného je však účelné uzavrieť dohodu písomne a v prípade väčšej hodnoty hradenej škody dokonca vo forme vykonateľného notárskeho zápisu.⁷⁰ K splneniu podmienky náhrady škody dôjde aj v prípade, že obvinený učiní potrebné opatrenia k náhrade škody, ako napríklad zložením peňažnej čiastky do úschovy súdu.

Dôležité je upozorniť na skutočnosť, že k podmienečnému zastaveniu trestného stíhania nie je potrebný súhlas poškodeného a k jeho vôli sa neprihliada. Na druhej strane však TrŘ opäť posilňuje postavenie poškodeného v rámci rozhodovania tým, že poškodenému priznáva právo podať proti uzneseniu o podmienečnom zastavení trestného stíhania sťažnosť.

Keďže uznesenie o podmienečnom zastavení je iba rozhodnutím mezitímnym, je ku konečnému zastaveniu trestného stíhania potrebné rozhodnutie o tom, že sa obvinený v skúšobnej dobe osvedčil, inak sa rozhodne, že sa v trestnom konaní pokračuje. Podmienkou rozhodnutia, že sa obvinený osvedčil je, že skutočne došlo k náhrade škody poškodenému. V tejto veci však Najvyšší súd judikoval, že dôvodom pre

⁶⁹ RUŽIČKA, Miroslav ; PŮRY, František; ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 561.

⁷⁰ POKORNÝ, Michal. K formě dohody o náhradě škody uzavřené mezi poškozeným a obviněným. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 11, s. 19-26.

rozhodnutie o pokračovaní v trestnom konaní nemôže byť neplnenie dohody o náhrade škody (č. 28/2001 Sb. rozh. tr.)

K podmiennečnému zastaveniu trestného stíhania sa svojim obsahom a významom blíži podmiennečné odloženie trestného stíhania upravené v § 179g a § 179h TrŘ, o ktorom môže za splnenia zákonom stanovených podmienok v rámci skráteného prípravného konania rozhodnúť štátny zástupca. V prípade tohto typu odklonu ide o formu varovania podozrivého pred tým, než je jeho prípad odovzdaný súdu k trestnému stíhaniu, pokiaľ by sa nepoučil, nevyhovел stanoveným podmienkam alebo sa opätovne dopustil protiprávneho jednania.⁷¹ Podobne ako podmiennečné zastavenie trestného stíhania, je aj rozhodnutie o podmiennečnom odložení viazané na skutočnosť, že podozrivý nahradil poškodenému spôsobenú škodu. Úprava podmiennečného odloženia trestného stíhania však neumožňuje použitie iných alternatív urovnania sporu medzi poškodeným a podozrivým. Z tohto dôvodu vzniká otázka ako splniť podmienku náhrady škody v prípade, že poškodený odmietne plnenie náhrady škody alebo sa zdržuje na neznámom mieste a je reálne nemožné mu náhradu poskytnúť.⁷² Obdobne ako u predchádzajúceho procesného odklonu, je toto rozhodnutie rozhodnutím mezitímnym, a preto je ku konečnému odloženiu danej veci potrebné rozhodnutie štátneho zástupcu o tom, že sa podozrivý osvedčil. Proti obom rozhodnutiam môže však poškodený podať sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.

Význam postavenia poškodeného v trestnom konaní sa prejavuje okrem iného aj v jeho úlohe v rámci rozhodovania o narovnaní. Súd a v prípravnom konaní tiež štátny zástupca môže podľa § 309 TrŘ rozhodnúť o schválení narovnanie a zastavenie trestného stíhania, v prípade splnenia zákonných podmienok. Z povahy narovnanie ako súdom schválenej dohody medzi obvineným a poškodeným a taktiež zo zákona vyplýva, že je k narovnaniu potrebný súhlas poškodeného. Je teda zrejmé, že bez aktívnej súčinnosti poškodeného a jeho vôle urovnať konflikt medzi ním a páchatelom takýmto spôsobom, nie je použitie inštitútu narovnanie v konkrétnej veci mysliteľné. Je

⁷¹ RUŽIČKA, Miroslav ; PŮRY, František; ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 554.

⁷² ŠÁMAL, Pavel , et al. *Trestní řád : komentář II. díl*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1484.

treba pripomenúť, že tak ako aj iné typy odklonov, aj narovnanie sleduje ako jeden zo svojich účelov náhradu škody poškodenému. TrŘ preto viaže schválenie narovnania na skutočnosť, že obvinený uhradil poškodenému škodu, ktorá mu vznikla. V tomto prípade sa však nejedná iba o škodu majetkovú, ale akúkoľvek škodu a ujmu v zmysle § 43 odst. 1 TrŘ. Opäť tak ako u predchádzajúcich typov odklonu, aj tu dáva TrŘ poškodenému možnosť podať sťažnosť s odkladným účinkom.

Ďalšou alternatívou klasického priebehu trestného konania je inštitút odstúpenia od trestného stíhania mladistvého. Na rozdiel od horeuvedených procesných odklonov, ktorých úpravu nájdeme v ustanoveniach TrŘ, je táto forma odklonu upravená v z. o soudnictví ve věcech mládeže, konkrétne v § 70 a § 71. Aj keď táto forma odklonu sleduje predovšetkým verejný záujem na potrestaní mladistvého, a práva poškodeného na náhradu škody zatláča do pozadia, vyplýva aj v tomto prípade povinnosť mladistvého pričiniť sa o odstránenie škodlivých následkov svojho previnenia, a to z § 68. Ak teda bola spôsobená škoda previnením, u ktorého prichádza do úvahy odstúpenie od trestného stíhania, je potrebné, aby ju obvinený aspoň čiastočne uhradil a súčasne poškodený s takýmto odškodnením súhlasí.⁷³ Je preto dôležité, ak poškodený má záujem o náhradu mu spôsobenej škody v rámci trestného konania, aby sa pokúsil o dohodu s obvineným ešte pred odstúpením od trestného stíhania, pretože súčasne s odstúpením dochádza k zastaveniu trestného stíhania a poškodený, ktorý nemá právo napadnúť toto rozhodnutie sťažnosťou nebude mať inú možnosť, ako obrátiť sa so svojim nárokom na občianskoprávne konanie.

Na záver chcem poznamenať, že úprava odklonov v trestnom konaní priniesla výrazné posilnenie postavenia poškodeného a značne uľahčila dosiahnutie náhrady škody v rámci trestného konania. Súčasne došlo k výraznejšiemu zapojeniu poškodeného do trestného konania, tým, že sa mu umožnilo spolurozhodovať o jeho priebehu.

⁷³ RUŽIČKA, Miroslav ; PŮRY, František; ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 589.

4. 4 Opravné konanie

Poškodený ako významná strana trestného konania má okrem iných práv, ktoré jej TrŘ priznáva aj právo podávať opravné prostriedky proti rozhodnutiam orgánov činných v trestnom konaní. Význam tohto oprávnenia poškodeného spočíva predovšetkým v možnosti hájiť svoje záujmy v trestnom konaní, či už ide o záujem na dosiahnutí náhrady škody spôsobenej mu trestným činom alebo o záujem na dosiahnutí morálnej satisfakcie spočívajúcej v odsúdení a potrestaní páchatel'a, ale môže byť aj prínosom pre správne rozhodovanie v trestnom konaní. Vzhľadom na veľký počet rozhodnutí napadnutelných opravným prostriedkom podaným poškodeným, sa zameriam iba na opravné prostriedky proti najdôležitejším rozhodnutiam v trestnom konaní, a to na rozhodnutia meritórnej povahy.

4. 4. 1 Opravné prostriedky proti rozhodnutiam v prípravnom konaní

V rámci prípravného konania je najčastejšou formou rozhodnutia uznesenie, ktoré je možné napadnúť sťažnosťou. Sťažnosť je prípustná proti každému uzneseniu policajného orgánu, avšak proti uzneseniu štátneho zástupcu a súdu, iba v prípadoch, keď to zákon výslovne stanoví a súčasne ide o rozhodnutie učené v prvom stupni. TrŘ vymedzuje všeobecne okruh osôb, ktoré sú oprávnené podávať sťažnosti proti týmto uzneseniam v § 142 odst. 1 nasledovne: *Nestanoví-li zákon něco jiného, může stížnost podat osoba, které se usnesení přímo dotýka nebo která k usnesení dala podnět svým návrhem, k němuž ji zákon opravňuje; proti usnesení soudu může podat stížnost též státní zástupce, a to i ve prospěch obviněného.* Vo svojich konkrétnych ustanoveniach potom tento okruh konkretizuje, poprípade rozširuje.

Poškodený je podľa § 159a TrŘ oprávnený v prípravnom konaní podať sťažnosť proti uzneseniu o odložení veci. Toto uznesenie sa doručuje a oprávnenie podať sťažnosť náleží iba poškodenému, ktorý je známy. Vzniká však otázka, ku ktorému momentu je v súvislosti s týmto ustanovením potrebné zisťovať totožnosť poškodeného. Pravdepodobne sa táto otázka bude riešiť k momentu vydania tohto uznesenia s tým, že

poškodenému, ktorý k tomuto momentu nebude známy sa uznesenie o odložení veci nedoručí a tým stratí možnosť podať proti nemu opravný prostriedok.⁷⁴

V rámci skráteného prípravného konania môže uznesenie o odložení veci podľa § 179c TrŘ vydať policajný orgán alebo štátny zástupca. Toto rozlíšenie je dôležité z hľadiska možnosti poškodeného podať proti týmto uzneseniam sťažnosť. Pokiaľ ide o uznesenie vydané policajným orgánom môže proti nemu poškodený podať sťažnosť, čo plynie zo všeobecného vymedzenia osôb oprávnených k jej podaniu v § 142 odst. 1. V prípade, že o odložení veci rozhodne štátny zástupca, je situácia však iná. Keďže zákon v tomto prípade sťažnosť výslovne nepripúšťa, nemá ani poškodený oprávnenie ju podať.

Poškodený je tiež oprávnený v súlade s § 171 odst. 1 TrŘ a § 172 odst. 3 podať sťažnosť proti uzneseniu štátneho zástupcu o zastavení trestného stíhania a uzneseniu o postúpení veci inému orgánu vydaných v rámci vyšetrovania. TrŘ v tomto prípade opäť viaže oprávnenie podať sťažnosť na skutočnosť, že poškodený je v dobe jeho vydania známy. Keďže spomenuté uznesenia zakladajú prekážku veci rozhodnutej, bola by sťažnosť poškodeného, ktorého totožnosť by vyšla najavo až neskôr zamietnutá ako neprípustná, a to aj v prípade, ak poškodený uvedie také skutočnosti, pri ktorých znalosti by štátny zástupca vec nepostúpil, resp. nezastavil trestné stíhanie. V takomto prípade, by však štátny zástupca takéto podanie mohol považovať za podnet pre podanie návrhu na obnovu konania.⁷⁵

V tejto súvislosti považujem za dôležité poznamenať, že poškodený sa taktiež vyzrozumie o prerušení trestného stíhania, nelogicky mu však TrŘ neumožňuje podať sťažnosť proti tomuto uzneseniu. Nejde síce o rozhodnutie meritórnej povahy, ale svojimi dôsledkami predsa zásadné, keďže väčšinou má poškodený záujem na tom, aby trestné konanie skončilo spravodlivým potrestaním obvineného. Napríklad v prípade, že sa prekážku, ktorá spôsobila prerušenie trestného stíhania nepodarí odstrániť, môže to

⁷⁴ HRNČIŘÍK, Tomáš. Oprávnění poškozeného napadat meritorní rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení [online]. 2006, [cit. 2010-06-18]. Dostupný z WWW: <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/art_4966/opravneni-poskozeneho-napatat-meritorni-rozhodnuti-organu-cinnych-v-trestnim-rizeni.aspx>.

⁷⁵ tamtiež

fakticky znamenať koniec trestného stíhania. V takomto prípade vyvstáva určitá nezrovnalosť v tom, že poškodený síce má právo podať sťažnosť proti uzneseniu o zastavení trestného stíhania, ale nemá možnosť takýto opravný prostriedok podať proti uzneseniu, ktoré môže mať rovnaké dôsledky. Ďalej v súvislosti s ustanovením § 173 odst. 2 TrŘ, ktoré stanoví povinnosť pred rozhodnutím o prerušení trestného stíhania urobiť všetko, čo je potrebné k zabezpečeniu úspešného trestného stíhania, je potrebné nechať poškodenému možnosť vyjadriť sa k splneniu tejto povinnosti orgánmi činnými v trestnom konaní a poprípade navrhnúť aj vykonanie ďalších úkonov a dôkazov a to práve v sťažnosti proti uzneseniu o prerušení trestného stíhania. So zmenou v tejto oblasti a s priznaním spomínaného práva poškodenému už ale počítá vecný zámer návrhu nového trestného rádu.

4. 4. 2 Opravné prostriedky proti rozhodnutiam vydaným v konaní pred súdom

Zatiaľ čo v prípravnom konaní stojí v pozícii proti obvinenému primárne poškodený a štátny zástupca dohliada na zákonnosť procesu, v konaní pred súdom dochádza k zmene v tom smere, že v opozícii proti obvinenému sa ocitá v prvom rade štátny zástupca, čomu zodpovedajú aj jemu zverené práva, a práva poškodeného sú v dôsledku toho oklieštené.⁷⁶ To môžeme pozorovať aj v oblasti oprávnenia poškodeného podávať opravné prostriedky v tomto štádiu trestného konania.

Oslabenie pozície poškodeného sa v prvom rade prejavuje v tom, že zákon mu na rozdiel od štátneho zástupcu a obvineného nepriznáva právo podávať opravné prostriedky proti rozhodnutiam súdu pri predbežnom prejednávaní obžaloby a hlavnom pojednávaní o postúpení veci a zastavení trestného stíhania. Ide o výraznú zmenu oproti prípravnému konaniu, kde poškodený takýmto právom disponuje.

Ešte výraznejšie sa obmedzenie práv poškodeného v konaní pred súdom prejavuje v jeho limitovanom práve podať opravný prostriedok proti meritórnym rozhodnutiam, ktorými sa rozhoduje o vine a treste, poprípade aj o náhrade škody.

⁷⁶ tamtiež

V rámci úpravy odvolania je právo poškodeného, ktorý uplatnil nárok v trestnom konaní limitované na možnosť odvolať sa proti výroku o náhrade škody. Ak však poškodený nesúhlasí napríklad s výrokom o vine a treste, neostáva mu nič iné, ako sa s rozhodnutím súdu zmieriť, pretože TrŘ mu oprávnenie podať odvolanie proti týmto výrokom nepriznáva. Vyjadrenie jeho nesúhlasu môže poslúžiť pre rozhodovanie štátneho zástupcu, či odvolanie proti rozsudku podať, to je však výlučne vec jeho diskrečnej právomoci.

Čo sa trestného príkazu týka, ide o jednu z najkritizovanejších oblastí súčasnej právnej úpravy z pohľadu postavenia poškodeného. Dôvodov je viacero. V prvom rade je predmetom kritiky to, že trestný príkaz sa doručuje iba poškodenému, ktorý uplatnil nárok na náhradu škody v trestnom konaní, a preto ostatní poškodení, ktorí z dôvodu nekonania hlavného pojednávania nemohli vôbec uplatňovať svoje práva sa o výsledku trestného konania ani nedozvedia.⁷⁷ Na tomto mieste treba zdôrazniť aj kritizovanú skutočnosť, že práva obvineného a poškodeného sú značne nevyrovnané, ak TrŘ obvinenému na rozdiel od poškodeného právo podať odpor priznáva. V neposlednom rade, ak porovnáme situáciu v akej sa poškodený nachádza, ak súd rozhoduje rozsudkom a situáciu, keď rozhoduje samosudca trestným príkazom, nemôžeme prehliadnúť, že v druhom prípade je poškodený výrazne skrátenej na svojich právach. Ak by totižto súd rozhodol o jeho nároku na náhradu škody rozsudkom, mal by poškodený právo napadnúť tento výrok odvolaním, v prípade trestného príkazu však ostáva úplne bezmocný. Podľa názoru J. Jelínka⁷⁸, by do budúca bolo žiaduce, aby poškodený, ktorý riadne uplatnil nárok na náhradu škody mohol napadnúť trestný príkaz odporom, a to vo výroku o náhrade škody, pričom by súd o ňom rozhodoval obdobne ako pri odvolaní, a to tak, že by o nároku rozhodol sám alebo by poškodeného odkázal s jeho nárokom na občianskoprávne konanie. Keďže však TrŘ neumožňuje súdu konať na základe opravného prostriedku poškodeného jednanie iba o jeho nároku na náhradu škody, v prípade podaného odvolania výrok o náhrade škody zruší a poškodeného

⁷⁷ tamtiež

⁷⁸ JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení : možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*. 2003, č.2. Dostupné z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2003/03_02/index.html>.

odkáže na občianskoprávne konanie. Fakticky sa teda poškodenému, ktorý podal odvolanie nedostane žiadna náhrada škody v trestnom konaní a keďže jej vymáhanie v občianskoprávnom konaní je zdĺhavé a nákladné, často sa mu nedostane náhrada vôbec žiadna. Prijatie takejto právnej úpravy by síce de iure zaistilo väčšiu rovnováhu práv poškodeného a obvineného, ale de facto by využitie práva odporu poškodeného viedlo k sťaženiu jeho možnosti dosiahnuť náhradu škody. Vecný zámer nového trestného rádu síce so zavedením možnosti poškodeného podať odpor počíta, nie je však jasné v akom rozsahu ani s akými dôsledkami.

Ako vidno, úprava postavenia poškodeného má veľa nedostatkov. Niektoré z nich si predsavzal odstrániť vecný zámer nového trestného rádu a treba len dúfať, že bude úspešný a tým zlepší a posilní postavenie poškodeného.

5. Návrhy de lege ferenda

Súčasná úprava práv poškodeného a jeho postavenia v trestnom konaní nie je dostatočná. Tento môj názor opieram o početné nedostatky právnej úpravy, ale aj aplikačnej praxe, ktoré boli vyššie zmienené. Je preto podľa môjho názoru potrebné v spomínaných oblastiach odstrániť nedostatky právnej úpravy a posilniť postavenie poškodeného v trestnom konaní. Nápravu je v tomto smere možné dosiahnuť predovšetkým legislatívnou cestou.

Táto cesta však nemôže spočívať len v bezhlavom posilňovaní práv poškodeného, ale musí zohľadňovať aj dôležitosť záujmu na rýchlosti trestného konania a viesť k takej právnej úprave trestného konania, ktoré by bolo pre štát finančne únosné.

Predmetom častej kritiky býva skutočnosť, že procesné postavenie poškodeného a obvineného v trestnom konaní je krajne nevyvážené.⁷⁹ K jeho vyváženiu je možné dospieť určitým posilnením práv poškodeného oproti súčasnému stavu, a to v rôznych smeroch.

⁷⁹ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998. 234 s.

V prvom rade, by bolo vhodné zaistiť každému poškodenému bez ohľadu na nárok na náhradu škody právo na bezplatnú pomoc splnomocnenca, ak to odôvodňujú jeho majetkové pomery a okolnosti daného prípadu a poškodený o jeho ustanovenie sám požiada. Takýmto splnomocnencom poškodených, ktorým trestní rád nepriznáva nárok na náhradu škody v trestnom konaní by vzhľadom na finančnú nákladnosť nebol advokát, ale iná osoba, napríklad zamestnanec organizácie pre pomoc obetiam trestných činov. Toto riešenie by bolo lacnejšie ako zaistenie právnej pomoci advokáta, na druhej strane by však opäť vyžadovalo poskytovanie dotácií zo strany štátu. Tento návrh by však bolo možné realizovať iba za lepšej finančnej situácie štátu.

Ďalej by k vyváženiu procesného postavenia poškodeného a obvineného prispelo aj to, ak by policajný orgán mal povinnosť vyrozumieť pri skončení vyšetrovania o možnosti preštudovať spis nielen obvineného, ale i poškodeného. Z dôvodu ochrany a presadzovania záujmov poškodeného by bolo ďalej účelné, ak by aj poškodený mal možnosť sám vykonať výsluch svedka, podobne ako obvinený a štátny zástupca.

Tak ako bolo naznačené v časti venovanej opravnému konaniu, bolo by aj v tejto oblasti žiaduce posilniť postavenie poškodeného, najmä pokiaľ ide o právo podať sťažnosť proti uzneseniu o prerušení trestného stíhania a sťažnosť proti uzneseniu o zastavení trestného stíhania a postúpení veci vydaných v hlavnom pojednávaní a v rámci predbežného prejednávania obžaloby.

Pokiaľ ide o úpravu odvolania, nestotožňujem sa s názorom, že poškodený by mal mať možnosť odvolať sa čo do výroku o vine a treste, a to z dôvodu možného predlžovania a predražovania trestného konania. Na druhej strane za prospešný pokladám návrh, aby poškodený mal právo podať odpor proti trestnému príkazu, a to vo výroku o náhrade škody s tým, že v poučení o opravnom prostriedku by bolo uvedené, akým spôsobom môže súd o ňom rozhodnúť.

Aby sa predišlo nezrovnalostiam v postupe orgánov činných v trestnom konaní, bolo by vhodné právne upraviť otázku, či tieto orgány majú alebo nemajú oznamovateľovi poskytovať protokol o podaní trestného oznámenia a svedkovi protokol o svedeckej výpovedi. V praxi totižto v tomto smere niekedy dochádza k odlišnému

postupu orgánov činných v trestnom konaní a tým aj k nedorozumeniam, ktoré odlišný postup vyvoláva.

Súčasná právna úprava dovoľuje poškodenému uplatniť v rámci trestného konania iba nárok na náhradu majetkovej škody, teda škody vyjadriteľnej v peniazoch. Z dôvodu posilnenia postavenia poškodeného a pocitu morálneho zadosťučinenia za spáchaný trestný čin by bolo vhodné, aby mal možnosť žiadať v rámci trestného konania mimo náhrady majetkovej škody, aj náhradu nemateriálnej ujmy.

Najmä zo strany nevládných organizácií zameraných na pomoc obetiam trestných činov sa čoraz viac ozývajú hlasy pre zvýšenie ochrany poškodených a to zavedením predbežných opatrení do súčasnej právnej úpravy. S takýmto krokom počíta aj vecný zámer nového trestného rádu, ktorý vedľa predbežných opatrení plánuje zaviesť aj inštitút subsidiárnej a súkromnej žaloby. Keďže ide o inštitúty platnému TrŘ neznáme, považujem za potrebné zmieniť sa o nich aspoň v skratke.

Súčasná právna úprava, pokiaľ samozrejme nejde o poškodených, ktorí vystupujú v postavení utajeného svedka, neposkytuje poškodenému pred obvineným žiadnu ochranu. To by mal zmeniť inštitút predbežných opatrení, ktorý umožní poškodenému na jeho návrh v konaní pred súdom poprípade na jeho podnet v prípravnom konaní docieľiť, že obvinenému bude uložený zákaz styku s poškodeným, zákaz jeho vyhľadávania, zákaz zdržiavať sa na určitom mieste alebo povinnosť zdržiavať sa v mieste svojho pobytu.

Prípady, keď verejný záujem na stíhaní určitého trestného činu ustupuje záujmu poškodeného týmto trestným činom, rieši platná právna úprava inštitútom dispozičného práva poškodeného. Po novom však pre stanovené trestné činy bude mať poškodený možnosť vyvolať trestné stíhanie na základe ním podanej súkromnej žaloby, a tým presadzovať svoj vlastný záujem na trestnom stíhaní páchatel'a, a to bez ohľadu na to, či štátny zástupca v rovnakej veci podá obžalobu alebo nie.

Podľa platného trestného rádu, je rozhodnutie o podaní obžaloby plne v diskrečnej právomoci štátneho zástupcu. Aby bolo možné zabezpečiť kontrolu jeho diskrečnej právomoci zo strany poškodeného, počíta vecný zámer nového trestného rádu

s možnosťou poškodeného v prípade, že štátny zástupca obžalobu nepodá, podať subsidiárnu žalobu.

Väčšina z týchto návrhov by síce viedla k skvalitneniu postavenia poškodeného v trestnom konaní, no súčasne by ich zavedením došlo aj k zvýšeniu finančnej náročnosti trestného konania. Dôležitým predpokladom ich prijatia do súčasnej právnej úpravy je dobrá finančná situácia štátu a možnosť ich zavedenia je teda otázkou dlhodobejšej perspektívy.

Záver

Naprieč celou touto prácou bolo zdôrazňované postavenie poškodeného ako procesnej strany, ako svedka alebo oznamovateľa trestného činu. Netreba však zabúdať, že v tomto procesnom postavení sa nachádza predovšetkým človek, ktorý bol trestným činom zasiahnutý, nielen po majetkovej stránke, ale často po stránke psychickej, duševnej a morálnej. A preto k ochrane, pomoci a podpore poškodených si žiadna spoločnosť nevystačí iba s kvalitnou právnou úpravou, ktorá poškodeným zaručí silné procesné práva a možnosť náhrady škody. Riešenie problematiky poškodených a obetí trestných činov si totiž žiada širší rámec, než je ten právny. Je preto okrem skvalitňovania právnej úpravy potrebné zaistiť služby poskytujúce pomoc osobám poškodeným trestným činom, a to predovšetkým služby psychologické, terapeutické, lekárske, socializačné, ale aj právne. Mimoriadne dôležitá je v tomto smere činnosť nevládných organizácií a občianskych združení, ako sú BKB, La Strada, Profem, Liga lidských práv a ďalšie, ktoré týmto osobám poskytujú nielen profesionálny prístup, ale často aj prístup ľudský založený na emocionálnej podpore. Multidisciplinárny prístup k ochrane poškodeného je dôležitý nielen z dôvodu ochrany jeho individuálnych záujmov, ale aj z dôvodu verejného záujmu na odhalení trestných činov, odsúdení a potrestaní páchatel'ov a prevencie pred páchaním ďalšej trestnej činnosti.

Zoznam použitej literatúry

BURČÍKOVÁ, Petra. *Jak dál? : Doporučení pro předcházení obchodování s lidmi a vykořisťování a pro ochranu a zlepšení postavení obchodovaných, vykořisťovaných a obchodováním a vykořisťováním ohrožených osob* [online]. [s.l.] : La Strada, 2003 [cit. 2010-05-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.strada.cz/attachments/f/f6cfb34a76e6b4fbc9536f60b453d15f.pdf>>. ISBN 978-80-254-1313-5.

ČÍSAŘOVÁ, Dagmar - FENYK, Jaroslav - GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. Vyd. 1. Praha : ASPI, 2008.

ČENTĚŠ, Jozef. Uplatnenie nároku na náhradu škody v adhéznom konaní. *Justičná revue*. 2008, č. 12, s. 1689 – 1701

ČEPLOVÁ, Veronika: Výše odměn zmečněnce v adhézním řízení v případech mimořádně vysokého počtu poškozených (44 odst. 2 TrŘ) : nový druh trestu. *Trestněprávní revue*. 2008, č. 4, s. 111-114.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila ; VYTOUŠOVÁ, Petra, et al. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů : Příručka pro pomáhající profese*. Praha : Grada, 2007.

FENYK, Jaroslav. Některé úvahy o postižitelnosti „domácího násilí“ z hlediska současného trestního práva i záměru de lege ferenda. *Právní rozhledy*. 2002, č.12, s. 630-632.

FENYK, J., HAVLÍK, T., RUŽIČKA, M.: *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu 1918 – 2004*. Vydání druhé. Praha: C.H. Beck, 2004.

HERCZEG, Jiří. Poskytování informací o trestním řízení a ochrana soukromí poškozeného. *Trestní právo*. č. 10, 2009, s. 4 – 10.

HRNČIŘÍK, Tomáš. Oprávnění poškozeného napadat meritorní rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení [online]. 2006, [cit. 2010-06-18]. Dostupný z WWW: <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/art_4966/opraveneni-poskozeneho-napadat-meritorni-rozhodnuti-organu-cinnych-v-trestnim-rizeni.aspx>.

JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení : možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*. 2003, č.2. Dostupné z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2003/03_02/index.html>.

JELÍNEK, Jiří. Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 2001. *Justiční praxe*. 2002, č.4, s. 207-214.

JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998.

JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha : Linde, 2007.

JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní zákon a trestní řád : Poznámkové vydání s judikaturou*. Praha : Linde, 2008.

KRATOCHVÍL, Vladimír . Vybrané otázky "obecné a zvláštní části" Návrhu věcného záměru zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) 2007 (opět předmět tradičně prázdňového připomínkového řízení) . *Státní zastupitelství*. 2008, č. 5, s. 6-13.

KRISTKOVÁ , Veronika, et al. *Procesní práva poškozeného a role státního zástupce : Právní analýza a návrhy systémových změn* [online]. Brno : 2008. Dostupné z WWW: <http://www.llp.cz/_files/file/analyza_poskozeny.pdf>.

LANGHANSOVÁ, Hana; KOLÁCKOVÁ, Jana; KOPAL, Jirí. *Právní analýza některých aspektů postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu v českém právním řádu* [online]. Brno : 2007 [cit. 2010-06-10]. Dostupné z WWW: <http://www.llp.cz/_files/file/Analyza_poskozeny.pdf>.

LÁTAL, Jaroslav: Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení. *Právní rozhledy*. 1994, č. 10, s. 345-349.

LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha : Příručky ministerstva spravedlnosti, sv. 54, 1994.

LÁTAL, Jaroslav. Účast poškozeného v řízení o trestných činech náležejících do příslušnosti krjského soudu jednajícího v prvním stupni (§17 tr.ř). *Právní praxe*. 1994, č. 6, s.329-336.

MANDÁK, Václav. Obsahové meze závěrečné řeči poškozeného. *Bulletin advokacie*. 1985, č. 2, s. 119-133.

MARINI, Michael: Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Praha: Linde, 2008, s. 69

MINÁRIK, Štefan a kol. *Trestný poriadok : Stručný komentár*. Bratislava : Iura Edition, 2006.

MUSIL, Jan. Má byt omezeno dispoziční právo poškozeného udílet souhlas s trestním stíhaním podle 163 tr. ř?. *Trestní právo*. 2003, č. 12, s. 9 - 18.

MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Vladimír; ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva : Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007.

POKORNÝ, Michal. K formě dohody o náhradě škody uzavřené mezi poškozeným a obviněným. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 11, s. 19-26.

ROD, Jiří. Poškozený v trestním řízení a jeho možnosti k úhradě škody. *Právo a podnikání*. 2005, 14, č. 3, s. 19-26

RUŽIČKA, Miroslav ; PÚRY, František; ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007.

SLUNSKÝ, Petr. Vazba adhezního řízení na občanské právo a civilní proces. *Bulletin advokacie*. 2001, č. 3, s. 61-71.

SUCHÝ, Oldřich. Odklon v trestním řízení. *Právník*. 1991, č. 3, s. 248-255.

ŠÁMAL, Pavel, et al. *Přípravné řízení trestní*. 2. vydání Praha : C. H. Beck, 2003.

ŠÁMAL, Pavel , et al. *Trestní řád : komentář I. díl*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005.

ŠÁMAL, Pavel , et al. *Trestní řád : komentář II. díl*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005.

ŠČERBA, Filip. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue* [online]. 2009, 2, [cit. 2010-06-23]. Dostupný z WWW:

<http://www.ipravnik.cz/cz/pd_5/art_5781/odklon-jako-sankcni-opatreni.aspx>.

VANTUCH, Pavel. K informování poškozených a svědku trestného činu o odsouzeném (obviněném). *Trestněprávní revue*. 2005, č. 1, s. 14-18.

Abstract

The reason for choosing The Position and Legal Protection of Aggrieved Party in Criminal Proceedings as my thesis subject , is because of its timeliness from the perspective of international as well as national law , in particular the ongoing process of modification of criminal procedural law.

The work is to describe the current status of aggrieved party legislation in criminal proceedings with regards to substantiate the intent of the forthcoming criminal procedures and to point out its short comings , and to suggest possible solutions.

The Introductory chapter is devoted to international, European and national legislation as to the source of the aggrieved party.

The second chapter is devoted to legal definition of aggrieved party under the current criminal procedure code.

The third chapter is dedicated to the procedural rights of two groups of aggrieved – aggrieved that have right to rise claims for damages in criminal proceedings and aggrieved who do not have that right , and the discrepancies between the rights of these entities and the rights of the accused.

The fourth chapter specifies the position of the aggrieved party in various stages of criminal proceedings, from preliminary stage to appeal.

The final part summarizes the possibilities of improving current legislation with regards to the expected changes that would be brought by re- codification of the criminal procedural law.

poškodený

aggrieved party

trestné konanie

criminal proceedings

procesné práva

procedural rights

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa chcela poďakovať konzultantovi mojej práce, pánovi Prof. JUDr. Pavlovi Šámalovi, Ph.D. za jeho vzácny čas, ktorý venoval mojej diplomovej práci, jeho ústretový prístup a predovšetkým za jeho neoceniteľné rady pri tvorbe tejto práce.

Moja vďaka patrí aj plk. JUDr. Rudolfovi Pilarčíkovi za jeho postrehy z vyšetrovacej praxe a taktiež organizácii La Strada za poskytnutú možnosť zastupovať poškodeného vo funkcii splnomocnenca a za motiváciu k tvorbe tejto práce.